

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1991, 07

VILNIUS 1993

INSTITUT FÜR GESCHICHTE LITAUENS

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1991

VILNIUS 1993

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ
ГОД 1991

ВИЛЬНЮС, ИЗДАТЕЛЬСТВО НАУКИ И ЭНЦИКЛОПЕДИЙ, 1993

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1991 METAI

VILNIUS, MOKSLO IR ENCIKLOPEDIJŲ LEIDYKLA, 1993

UDK 947.45
LI 237

Redakcinė kolegija:

Vytautas Merkys (vyr. redaktorius), Tamara Bairauskaitė, Alfonsas Eidintas, Eugenijus Jovaiša, Vacys Milius, Leonas Mulevičius, Rita Strazdūnaitė (sekretorė), Adolfas Tautavičius, Irena Valikonytė, Regina Žepkaitė (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Redakcijos adresas:
2600 Vilnius, T. Kosciuškos 30

Išleista pagal Lietuvos istorijos instituto užsakymą

MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA

SVARBIAUSI 1991 M. LIETUVOS ISTORIJS INSTITUTO MOKSLINĖS IR MOKSLINĖS ORGANIZACINĖS VEIKLOS REZULTATAI

1991 m. Lietuvos istorijos instituto mokslininkai tyrė 17 temų, baigė 4 temas, iš jų 3 potemes, parengė 141 a. l. rankraščių.

Baigtos temos:

„Lietuvos socialiniai politiniai judėjimai XVI—XX a. pr.“ Temos vadovas L. Mulevičius. Tirta 1989—1991 m.

I. Lukšaitė parengė dalį monografijos „Protestantų bažnyčios tinklo raida, ūkis, patronato sistemos susidarymas Lietuvoje. XVI a. II pusė—XVII a. I pusė“—9 a. l. Išnagrinėjus Lietuvos protestantų bažnyčios tinklo (įskaitant ir Mažąją Lietuvą) raidą, paaiškėjo, kad judėjimas vyko keliomis fazėmis: pirma buvo perimtas iki XVI a. vidurio susiformavęs katalikų bažnyčios tinklas (nors ne visas), o nuo XVII a. pradžios kuriamas naujas. Tinklo raidos tyrimų išvados Lietuvos reformaciją apibūdina kaip savitą reformacijos tipą: protestantų bažnyčia netapo valstybine, ji atvirai išreiškė dalies visuomenės siekimą sparčiau moderninti visuomenės struktūrą. Buvo moderninamas ir bažnyčios materialinis aprūpinimas. Bažnyčios materialinio aprūpinimo būdas Lietuvoje tapo viena iš reformacijos žlugimo priežasčių.

„LDK valstybinės kilmės istorijos šaltiniai“. Temos vadovai E. Gudavičius ir E. Banionis. Tirta 1988—1991 m.

A. Baliulis parengė „Lietuvos Metrikos“ 8 knygą—80 a. l. Į kompiuterį įrašytas archeografiškai parengtas tekstas, sudarytos asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės.

E. Rimša parengė dalį monografijos „Lietuvos miestų antspaudai“—12 a. l. Trumpai nušviečiama kiekvieno miesto savivaldos istorija, nurodomos herbo ir antspaudo suteikimo privilegijos, išlikę antspaudai. Aptariami žinomi magistrato, suolininkų, vaitų ir kitų institucijų antspaudai, kritiškai įvertinama istoriografija. Nagrinėjamas antspaudų datavimas, atsiradimo ir išėmimo iš miesto raštinės aplinkybės, antspaudų rūšys ir kompetencija, ypatumai, vaškas bei kiti sfragistikos klausimai.

„Migraciniai procesai Lietuvoje 1940—1960 m.“ Temos vadovas H. Šadžius. Tirta 1989—1991 m. Autoriai: A. Anušauskas, T. Bairašauskaitė, A. Bubnys, V. Domarkas, N. Kairiūkšytė, K. Rukšėnas, G. Šurgailis, H. Šadžius, A. Šoliūnas. Apimtis—

20 a.l. Lietuvių istoriografijoje pirmą kartą mėginama panagrinėti stalinizmo poveikį Lietuvos gyventojų sudėčiai. Į mokslinę apyvartą įtraukti nauji archyvų dokumentai. Atskleidžiamos gyventojų repatriacijos ir emigracijos priežastys, deportacijų ir rezistencinės kovos padariniai, socialistinių pertvarkymų poveikis Lietuvos visuomenei. Gausu naujos faktinės ir statistinės medžiagos.

„Lietuvių etnografija. Materialinė kultūra“. Temos vadovas V. Milius. Tirta 1991 m. Autoriai: A. Čepaitienė, S. Gutautas, R. Guzevičiūtė, V. Milius, J. Morkūnienė, I. Šidiškienė, V. Tumėnas. Apimtis 20 a.l. Darbe atsispindi XIX a.—XX a. pirmosios pusės kaimo gyvenviečių, sodybų ir trobesių, transporto priemonių, baldų, maisto, tekstilės technikos, valstiečių ir bajorų aprangos, taip pat kapinių sintetiniai tyrinėjimai. Atskleista minėtų liaudies kultūros sričių raida, veikiama senųjų tradicijų, gyventojų socialinės padėties, etnokultūrinių kontaktų, regioniniai ypatumai, tipai ir variantai.

Archeologijos skyriaus bendradarbiai tyrinėjo ir žvalgė 28 objektus. Trys archeologai dalyvavo kasinėjimuose Danijoje ir Vokietijoje. Ūkiskaitinių tyrimų sektorius tyrė 5 objektus: Vilniaus Žemutinės pilies rūmus, Verkių ansamblį, Telšių senamiestį ir kunigų seminariją, Šiaulių miesto plėtimosi zoną. Sukaupta ir paskelbta vertingos archeologinės medžiagos, parengtos kasinėjimų ataskaitos.

Etnografijos skyriaus bendradarbiai dirbo 20 ekspedicijų. Surinko vertingos medžiagos apie Lietuvos kaimo etnografinę kultūrą ir buitį, padarė 1079 aprašus, 367 brėžinius ir piešinius, 1143 foto- nuotraukas.

Instituto bendradarbiai išleido 20 veikalų, kurių bendra apimtis 240,67 sp. l.: iš jų 11 monografijų, 5 straipsnių rinkinius, 3 dokumentų rinkinius ir brošiūrą. Lietuvos Respublikos ir užsienio spaudoje paskelbė 204 straipsnius ir konferencijų tezes, kurių bendra apimtis 134,47 a. l.

Respublikos periodinėje spaudoje instituto bendradarbiai paskelbė 242 mokslo populiarinimo straipsnius, perskaitė 92 paskaitas, 99 kartus dalyvavo RTV laidoje, parengė 10 pažymų Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos, Vyriausybės ir kitoms komisijoms.

Lietuvos istorijos institutas 1991 m. organizavo 5 respublikines ir 5 tarptautines konferencijas. Jo bendradarbiai perskaitė 174 pranešimus 67 tarptautinėse ir respublikinėse konferencijose, iš jų 29 pranešimus Septintajame pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume (gegužės 23—30 d. Vilniuje); 26 konferencijos vyko užsienio šalyse.

Lietuvos istorijos institutas 1991 m. palaikė mokslinius ryšius su Lenkijos Respublikos MA Mokslo, technikos ir švietimo istorijos bei Istorijos institutais, pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lenkijos Respublikos MA Žemės muziejumi. Pagal tiesioginių ryšių pasikeitimo programą Lenkijos Respublikos archyvuose ir bibliotekose dirbo 3 mokslininkai, institute lankėsi 2 mokslininkai iš Len-

kijos Respublikos, 1 — iš Vengrijos, svečių teisėmis moksliniam darbui atvyko 3 mokslininkai iš JAV, 1 — iš Lenkijos Respublikos.

4 instituto bendradarbiai stažavosi užsienio šalių mokslo centruose: Archeografijos skyriaus jaun. moksl. bendr. R. Čapaitė — Liublino katalikų universitete (LR), to paties skyriaus jaun. moksl. bendr. A. Dubonis — Lenkų krikščioniškosios kultūros institute Romoje (Italija), doktorantas ist. m. kand. E. Aleksandravičius — Viskonsino valstijos Madisono universitete (JAV), Mokslo ir technikos skyriaus moksl. bendr. fiz.-mat. m. kand. A. Tupčiauskas — Lituanistikos tyrimų ir studijų centre Čikagoje (JAV).

1992 m. sausio 1 d. institute dirbo 162 etatiniai darbuotojai: 93 moksliniai bendradarbiai, iš jų — 1 akademikas, 1 narys korespondentas, 2 nariai ekspertai, 11 mokslų daktarų, 44 mokslų kandidatai. Mokslininkai sudarė 33,9 procento visų instituto darbuotojų.

Instituto direktoriui akad. V. Merkiui patvirtintas mokslinis profesoriaus vardas.

Archeografijos skyriaus vedėjas ist. m. dr. A. Tyla išrinktas Lietuvos katalikų akademijos akademiku.

Lietuvos istorijos institutas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 245 įregistruotas kaip valstybinė mokslo įstaiga. Parengtas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 58 patvirtintas jo statusas.

1991 m. Instituto aspirantūroje mokėsi 13 aspirantų: 6 dieniame ir 7 — neakivaizdiniame skyriuje. Aspirantūrą baigė 2 dieninio ir 1 neakivaizdinio skyriaus aspirantai. Doktorantūroje mokėsi 1 doktorantas.

Kandidato disertacijas rengė 3 asmenys.

Dėl pasikeitusios Lietuvos Respublikos mokslo laipsnių ir vardų teikimo sistemos 1991 m. pabaigoje buvo išformuota Lietuvos istorijos instituto aspirantūra ir doktorantūra. Pagal bendradarbiavimo sutartį su Kauno Vytauto Didžiojo universitetu konkurso tvarka į Universiteto doktorantūrą buvo priimti 4 instituto dieninio skyriaus aspirantai ir 8 instituto bendradarbiai.

1991 m. lapkričio 29 d. įsteigtas Nacionalinis istorikų komitetas. Jo prezidentu išrinktas ist. m. dr. A. Eidintas, viceprezidentu — ist. m. dr. A. Tyla, generaliniu sekretoriumi — ist. m. kand. S. Samalavičius, vicesekretoriumi — ist. m. kand. V. Žalys, nariais: ist. m. dr. prof. V. Merkys, ist. m. kand. I. Lukšaitė, ist. m. kand. M. Tamošiūnas, ist. m. kand. A. Kasperavičius.

T. Bairašauskaitė

Lietuvos Respublikos Vyriausybė
1992 m. sausio 28 d. nutarimu
Nr. 58 patvirtino šį statutą
Įregistruota mokslo įstaigų rejestre
1992 m. sausio 29 d.
Nr. 216
A. V.

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTO STATUTAS

I skyrius. Bendrieji nuostatai

1. Lietuvos istorijos institutas (toliau — Institutas) yra mokslo įstaiga, turinti valstybinio mokslo instituto statusą.
2. Institutas savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija (Pagrindiniu įstatymu), Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatymu, kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais ir potvarkiais, kitais norminiais aktais ir šiuo Statutu.
3. Institutas yra juridinis asmuo, turi savarankišką balansą, sąskaitas banke ir atspaudą su Lietuvos Respublikos valstybiniu herbu ir savo pavadinimu.
4. Instituto veiklą valstybė gali reguliuoti subsidijomis, valstybės finansuojamais užsakymais (sutartimis), kitomis Lietuvos Respublikos įstatymų numatytomis priemonėmis.
5. Institutas savarankiškai nustato mokslinių tyrimų kryptis. Tai gali būti daroma atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Vyriausybės rekomendacijas bei Lietuvos Mokslo Tarybos siūlymus, kai valstybė finansuoja užsakymus.
6. Institutas ir jo padaliniai bendroms mokslo, studijų socialinėms bei ūkinėms problemoms spręsti palaiko su aukštosiomis mokyklomis, moksliniais institutais, kitomis mokslo ir studijų institucijomis nuolatinius arba laikinus asociacinius ryšius, sudarydami dvišales sutartis, kurias tvirtina besijungiančių institucijų aukščiausi organai (taryba, senatas ir pan.).
7. Institutas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka steigti Lietuvoje ir užsienyje savo padalinius, reikalingus Instituto užduotims vykdyti.
8. Institutas turi teisę iš kitų mokslo ir studijų institucijų, ministerijų, departamentų, kitų valstybinių tarnybų ir organizacijų bei juridinių asmenų gauti Instituto veiklai reikalingą medžiagą. Jeigu reikalinga informacija yra valstybinė ar kitaip Lietuvos Respublikos Vyriausybės reglamentuota paslaptis, ji teikiama ir naudojama Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka.
9. Instituto mokslinius tyrimus atlieka mokslininkai bei specialistai.
10. Institutas gina profesines ir socialines mokslininko bei specialisto teises.

11. Visuomeninės organizacijos profesiniams, kūrybiniais poreikiams tenkinti Institute steigiamos jo darbuotojų (mokslininkų, specialistų, mokslinių techninių darbuotojų) iniciatyva. Šios organizacijos veikia pagal savo statutus (įstatus), kuriuos priima savo suvažiavimuose (konferencijose) ir registruoja įstatymų nustatyta tvarka.

12. Institutas įsikūręs Vilniuje, Kosciuškos 30.

II skyrius. Pagrindiniai mokslinės veiklos tikslai ir pobūdis

13. Institutas:

1) atlieka Lietuvos archeologijos, etninės kultūros (etnografijos), pilietinės istorijos, mokslo ir technikos istorijos, archeografijos mokslinius tyrimus, plėtoja pagalbinius istorijos mokslus;

2) dalyvauja tarptautinėse mokslinėse programose;

3) atlieka naujų mokslo krypčių paieškas;

4) steigia Instituto padalinius, kuria mokslininkų grupes mokslinėms užduotims atlikti;

5) turi leidybines teises Instituto parengtiems darbams leisti, plėtoja savo leidybinę veiklą;

6) realizuoja ir propaguoja mokslinę produkciją;

7) organizuoja konferencijas, skleidžia mokslo žinias;

8) kartu su aukštosiomis mokyklomis rengia mokslininkus bei padeda aukštosioms mokykloms rengti specialistus;

9) palaiko ryšius su užsienio mokslo ir studijų institucijomis;

10) Institutas gali gauti mokslo ir studijų fondų bei šalpos lėšų, vykdyti valstybinių, visuomeninių bei privačių įmonių, organizacijų, privačių asmenų užsakymus pagal sutartis, dalyvauti tarptautinėse programose. Pelnas skiriamas Instituto moksliniams tyrimams finansuoti;

11) turi teisę nustatyti įvairių kategorijų darbuotojų darbo užmokestį ir darbų normatyvus pagal patvirtintą darbo užmokesčio fondą, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos Vyriausybė priima specialius reguliuojančius potvarkius.

III skyrius. Instituto Taryba

14. Instituto aukščiausias sprendžiamasis organas yra Taryba (sudaro 17 žmonių), kurią iš Instituto ir aukštųjų mokyklų mokslininkų istorikų slaptu balsavimu penkeriems metams renka mokslo laipsnius ir pedagoginius (mokslo) vardus turintys Instituto darbuotojai. Taryba renkama paprasta balsų dauguma.

15. Instituto Tarybą sudaro pirmininkas, jo pavaduotojas ir sekretorius, kuriuos renka Taryba paprasta balsų dauguma, bei kiti Tarybos nariai.

16. Instituto Tarybos posėdžiai rengiami prireikus, bet ne mažiau kaip keturis kartus per metus. Tarybos posėdžius šaukia ir jiems pirmininkauja Tarybos pirmininkas, jo nesant, — Tarybos pir-

mininko pavaduotojas. Tarybos posėdžiuose balsuojama paprasta balsų dauguma.

17. Tarybos posėdžiai yra teisėti, kai juose dalyvauja ne mažiau kaip du trečdaliai Tarybos narių.

18. Tarybos nutarimai privalomi Instituto direktoriui.

19. Instituto Taryba:

1) svarsto ir sprendžia mokslinių tyrimų, mokslininkų bei specialistų rengimo, kitus Instituto veiklos klausimus,

iš jų dėl:

prioritetinių mokslinio tyrimo krypčių;

didelių mokslinių darbų išleidimo tvarkos;

Instituto mokslinių programų, svarbiausių atliktų darbų ir metinių ataskaitų;

asociacinių ir sutartimis reguliuojamų ryšių su mokslo ir studijų institucijomis, įstaigomis bei organizacijomis, kitais fiziniiais ir juridiniais asmenimis;

stojimo į tarptautines organizacijas;

ilgalaičių komandiruočių į užsienį ir iš užsienio į Lietuvą;

stipendijų besimokantiems Lietuvos aukštosiose mokyklose bei doktorantūroje iš Instituto lėšų steigimo;

2) formuoja Instituto mokslininkų bei specialistų kolektyvą:

nustato Instituto struktūrą, steigia ir reorganizuoja Institutui pavaldžius padalinius, tvirtina jų nuostatus;

nustato mokslininkų ir specialistų konkurso bei atestavimo tvarką, sudaro konkurso bei atestavimo komisijas, nustatyta tvarka svarsto jų pateiktus rezultatus;

3) sprendžia Instituto lėšų ir turto naudojimo klausimus:

tvirtina pajamų ir išlaidų sąmatas;

skirsto lėšas moksliniam tiriamajam darbui, leidybai, archeologinėms ir etnografinėms ekspedicijoms, socialiniams buitiniams bei ūkio reikalams.

IV skyrius. Instituto direktorius

20. Instituto direktorių slaptu balsavimu renka Taryba penkeriems metams paprasta balsų dauguma. Direktoriaus teikimu tvirtina jo pavaduotojus.

21. Instituto direktorius negali būti Tarybos pirmininku.

22. Instituto direktorius:

1) organizuoja Tarybos nutarimų vykdymą ir vadovauja administracinei veiklai;

2) be atskiro įgaliojimo atstovauja Institutui Lietuvoje bei užsienyje ir atlieka visus su tuo susijusius darbus;

3) skiria ir atleidžia Instituto ir Institutui pavaldžių struktūrinių padalinių vadovus, taip pat mokslinį sekretorių, kitus specialistus ir tarnautojus; skatina pasižymėjusius darbuotojus, skiria drausmines nuobaudas;

4) tvirtina Instituto etatų sąrašą, padalinių struktūrą;

5) tvirtina Instituto direktoriaus ir jo pavaduotojų pasiskirstymą pareigomis;

6) išduoda įgaliojimus, nustato Instituto išpareigojimų bei sutarčių pasirašymo tvarką;

7) nustatyta tvarka tvirtina konkurso ir atestavimo rezultatus.

23. Instituto direktoriaus nesant, Instituto direktoriaus pareigas jo pavedimu eina pavaduotojas.

V skyrius. Instituto direktoriaus pavaduotojas ir mokslinis sekretorius

24. Instituto direktoriaus pavaduotojas:

1) koordinuoja fundamentinius ir taikomuosius mokslinius tyrimus, kontroliuoja jų praktinį panaudojimą;

2) vadovauja moksliniam metodiniam darbui;

3) organizuoja Instituto leidybinę veiklą, simpoziumus, konferencijas, pasitarimus.

25. Instituto mokslinis sekretorius:

1) rengia Instituto mokslines programas, leidybinius planus;

2) rengia Instituto veiklos ataskaitas, Instituto Tarybos, mokslininkų konkursų, atestavimo ir kitus su Instituto veikla susijusius dokumentus;

3) organizuoja ir kontroliuoja Instituto kanceliarijos, bibliotekos, foto ir reprografijos laboratorijų darbą;

4) vadovauja Instituto informaciniam darbui.

26. Statuto vykdymo kontrolei sudaroma nuolatinė Instituto Statuto priežiūros komisija, mokslininkų susirinkimo renkama iš 3—5 žmonių.

VI skyrius. Instituto struktūriniai padaliniai

27. Moksliniam tiriamajam darbui atlikti Institutas turi struktūrinius padalinius: skyrius, sektorius, mokslinę biblioteką, fotolaboratoriją, reprografijos laboratoriją ir kitus.

28. Struktūriniai padaliniai gali būti reorganizuojami ir steigiami nustatyta tvarka.

29. Struktūrinių padalinių vadovus, praėjusius konkursą, skiria Instituto direktorius.

30. Struktūrinių padalinių veiklos tikslus ir pobūdį apibrėžia nuostatai.

VII skyrius. Instituto mokslininkas ir specialistas

31. Mokslininkas yra asmuo, dirbantis mokslinį darbą ir turintis mokslo laipsnį arba pedagoginį (mokslo) vardą.

32. Mokslininkai turi lygias teises, neatsižvelgiant į jų lytį, rasę, politinius ir religinius įsitikinimus bei tautybę, taip pat piliety-

be, dalyvauti konkursuose darbei valstybinėse mokslo ir studijų įstaigose gauti.

Mokslininkas turi teisę:

dirbti savarankiškai arba jungtis į kūrybines grupes;
dalyvauti konkursuose mokslo programoms vykdyti bei mokslo ir studijų paramai gauti, disponuoti skirtomis lėšomis;
dalyvauti konkursuose stažuotėms Lietuvoje ir užsienyje;
skelbti savo mokslinius darbus;
gauti iš valstybinių įstaigų moksliniam darbei reikalingą informaciją;
dalyvauti priimant sprendimą dėl savo institucijos statuto turinio ir veiklos plano;
dalyvauti įvairiuose mokslininkų moksliniuose bei visuomeniniuose susivienijimuose ir organizacijose, tarp jų ir esančiose užsienyje.

33. Mokslininkui garantuojama:

kūrybos ir intelektualaus darbo produkto autorystės normos, nustatytos Lietuvos Respublikos įstatymuose bei tarptautinėse sutartyse;

nepriklausomybė nuo ideologijos ir politinių institucijų;

apsauga nuo varžymų ir sankcijų už savo tyrimų rezultatų bei įsitikinimų skelbimą, išskyrus atvejus, kai skelbiama informacija yra valstybinė ar kitaip Lietuvos Respublikos Vyriausybės reglamentuota paslaptis.

34. Mokslininkas privalo vykdyti Instituto Statute nustatytus sutartimis ir kitaip savanoriškai prisiimtus įsipareigojimus bei funkcijas. Už tokių įsipareigojimų bei funkcijų nevykdymą mokslininkas atsako pagal Lietuvos Respublikos įstatymus.

35. Mokslininkas ir specialistas moksliniam darbei atlikti į Institutą priimamas konkurso tvarka arba iki vienerių metų be konkurso.

36. Mokslininko darbus ne rečiau kaip kas penkeri metai vertina atestavimo komisija. Instituto Tarybai rekomendavus, atestavimo komisija gali vertinti mokslininko darbą anksčiau nustatyto laiko.

37. Mokslininkas gali būti atleistas iš einamų neadministracinių pareigų Instituto Tarybos iniciatyva:

1) jeigu be svarbios priežasties nevykdo sutartinių, savarankiškai prisiimtų įsipareigojimų ir funkcijų;

2) jeigu šiuurškščiai pažeidžia mokslinės ir profesinės etikos normas.

38. Mokslininkas negali būti atleistas iš einamų neadministracinių pareigų Instituto Tarybos iniciatyva:

1) jeigu nevykdo savanoriškai prisiimtų įsipareigojimų ir funkcijų dėl ligos ar kitų svarbių priežasčių;

2) jeigu savarankiškai prisiimtų įsipareigojimų bei funkcijų tolesnis vykdymas praranda tikslingumą.

39. Mokslininko atleidimo iš darbo ginčus nagrinėja teismas.

40. Mokslininko atsakomybė yra asmeninė, jis gali reikšti nuomonę Instituto vardu tik turėdamas tam įgaliojimus.

41. Specialisto teisės ir atsakomybė, jo socialinės garantijos numatytos tarp Instituto mokslininkų ir specialistų sudarytoje kolektyvinėje sutartyje.

VIII skyrius. Mokslininkų rengimas

42. Institutas rengia mokslininkus doktorantūroje kartu su aukštosiomis mokyklomis, turinčiomis šią teisę.

43. Mokslo ir studijų institucijoms, įmonėms ir organizacijoms rekomendavus bei finansavus, Institutas, atsižvelgdamas į savo veiklos kryptis ir specializaciją, priima stažuotojus.

44. Stažuotojas turi teisę gauti kvalifikuotas Instituto mokslininkų konsultacijas, jam skiriamas mokslinis vadovas.

45. Stažuotojas atsiskaito už atliktą darbą.

IX skyrius. Instituto turtas

46. Institutas naudojasi jam valstybės paskirtu ir teisiškai įregistruotu turtu.

47. Instituto turtą sudaro intelektualaus darbo produktai (tiek, kiek nepažeidžiamos autoriaus teisės), žemė, pastatai, kilnojamas turtas, finansiniai ištekliai. Turtas naudojamas Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka. Institutas valstybės paskirtu turtu naudojasi neatlyginamai, jį saugo bei gausina.

48. Instituto turtas naudojamas mokslinei, mokomajai ir leidybinei veiklai, darbuotojų darbo užmokesčiui, dirbančiųjų ekonominėms ir socialinėms reikmėms tenkinti.

49. Institutas iš pelno, gauto už mokslinius tyrimus pagal sutartis su užsakovais bei kitą komercinę veiklą, moka mokestį į biudžetą Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

X skyrius. Instituto Statuto priėmimo tvarka

50. Instituto Statutą priima arba keičia mokslo laipsnius ar pedagoginius (mokslo) vardus turinčių darbuotojų susirinkimas paprasta balsų dauguma, kai dalyvauja ne mažiau kaip du trečdaliai mokslininkų, arba susirinkimo pavedimu — Instituto Taryba dviejų trečdalių balsų dauguma.

51. Statutas ir jo pakeitimai bei papildymai pateikiami tvirtinti įstatymų nustatyta tvarka.

XI skyrius. Instituto likvidavimas

52. Institutas likviduojamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu.

Šis Statutas priimtas Lietuvos istorijos instituto mokslininkų susirinkime 1991 m. lapkričio 29 d.

Konferencijos, pasitarimai, simpoziumai

MOKSLINĖ KONFERENCIJA „KLAIPĖDOS KRAŠTAS: ISTORIJA IR ŽMONĖS“

1991 m. sausio 13 d. įvykiai Vilniuje sukėlė didelį žmonių nerimą, nors jie stengėsi būti santūrus ir toliau dirbti kasdienį darbą. Tad sausio 15 d. numatyta Klaipėdoje mokslinė konferencija, skirta 1923 m. Mažosios Lietuvos sukilėjams savanoriams paminėti, įvyko, bet Vilniaus nelaimė turėjo įtakos. Į konferenciją neatvažiavo kai kurie pranešėjai iš Vilniaus, dalis kitų—klaipėdiškių—buvo Vilniuje pagerbti žuvusiųjų.

Konferenciją rengė Klaipėdos m. valdybos Kultūros, mokslo ir meno skyrius. Jo darbuotoja B. Švitrienė—konferencijos sumanytoja bei organizatorė. Jos iniciatyva išleista konferencijos programa ir pranešimų tezės.

Įžanginį žodį tarė Klaipėdos m. valdybos pirmininkas V. Čiapas, tolesnei konferencijos eigai vadovavo doc. A. Žalys. Buvo perskaityta 7 pranešimai. Vilniaus universiteto aspirantas V. Vaireikis nagrinėjo Klaipėdos šaulių sąjungos ir Klaipėdos sukilimo klausimus, filoz. m. kand. A. Acus pranešimą skyrė tarptautinėms sutartims, susijusioms su Klaipėdos kraštu, nušviesti, filol. m. kand. J. Mališauskas—aktualiausioms Mažosios Lietuvos istorijos problemoms. B. Aleknavičius sudomino klausytojus pietistinio (susirinkimininkų) sąjūdžio analize, įrodinėjimai, kad jis pakenkė lietuvių tautiškumui. Ist. m. kand. P. Žostautaitė perskaitė pranešimą apie Klaipėdos krašto istorinį, teisinį priklausomumą Lietuvos Respublikai. Ped. m. kand. A. Juškos išsakytos mintys, kad Lietuva kalta dėl vokiečių ir lietuvių nesutarimų Klaipėdos krašte, sukėlė diskusijas. Ist. m. kand. N. Kairiūkštytė nušvietė Klaipėdos m. gyventojų formavimosi pokario metais ypatybes.

Mokytojų namuose, kur vyko konferencija, Mažosios Lietuvos istorijos muziejus buvo surengęs Klaipėdos krašto dokumentų parodą.

Po konferencijos dalyviai kartu su miesto gyventojais susirinko prie paminklo „Už laisvę žuvusiems“ skulptūrų parke į sukilėlių pagerbimo ceremoniją. Kartu buvo pagerbti ir 1991 m. sausio 13-ąją Vilniuje žuvę žmonės.

1991 m. sausio 15 d. vakare Marijos Taikos Karalienės bažnyčioje buvo atlaikytos Šv. Mišios už žuvusius 1923 m. sausio 15 d. ir 1991 m. sausio 13-ąją.

N. Kairiūkštytė

PETRO KLIMO 100-UJŲ GIMIMO METINIŲ SUKAKTIES MINĖJIMAS

Lietuvos istorijos draugijos ir Mokslininkų rūmų iniciatyva organizuotas Vasario 16-osios akto signataro Petro Klimo minėjimas įvyko jo gimimo dieną (1991 m. vasario 23 d.) Verkiuose.

Žmonių suplaukė daugybė (neatbaidė nė tolimas, veltui pasirodė baimė „kas ten ateis, toli...“), salėje kėdžių pristatyta ant visų takų, pašaliais. Atėjo ne tik giminės, artimieji, istorikai, filologai, bibliotekininkai, žurnalistai, bet ir muzikai, teatrologai, fizikai, medikai, matematikai, farmacininkai, atėjo ir Aukščiausiosios Tarybos deputatas B. Genzelis, užsienio reikalų viceministras V. Katkus.

Minėjamą pradėjo Vilniaus kvartetas muzikiniu akcentu: pagriežė du M. K. Čiurlionio kanonus ir vieno L. Bethoveno kvarteto finalą. O toliau ėjo pranešimai, atsiminimai.

Pirmininkavęs prof. B. Dundulis (pažįstamas su P. Klimu nuo studijų Sorbonos universitete) trumpai papasakojo apie pasiuntinį ir suteikė žodį dr. R. Žepkaitei, kuri pranešime nuosekliai, glaustai iškėlė Lietuvos Respublikos pasiuntinio diplomatijos svarbiuosius momentus, jų reikšmę. Po jos kalbėjęs ist. m. kand. R. Čepas panagrinėjo P. Klimo indėlį į Lietuvos istorijos tyrinėjimus, apibūdino jį kaip istoriką. Instituto darbuotojų pranešimus papildė paties P. Klimo atsiminimų fragmentas, kurį perskaitė aktorius R. Rimeikis.

Po pranešimų ir P. Klimo atsiminimų ėjo lyg antroji programos dalis — signataro bendradarbių, artimųjų atsiminimai. Pirmiausia buvo išklaustas J. Urbšio, pasiuntinybės sekretoriaus, vėliau užsienio reikalų ministro, įrašas („Juozas Urbšys apie Petrą Klimą“). „Techniškus“ atsiminimus pakeitė gyvas žodis: apie gyvenimą lageriuose stebėtinais rišliai, šmaikščiai pasakojo 80-metis klasikas Antanas Dambrauskas, apie gyvenimą, sugrižus į Kauną, — gydytoja Valerija Lesauskienė (P. Klimo žmonos Bronės sesers Barbaros Lesauskienės marti). Autentiški, nuoširdūs atsiminimai buvo pasakutiniai didelio, įdomaus minėjimo akcentai.

Apmąstęs savo parašytos Lietuvos istorijos spausdinimo galimybes, P. Klimas 1962 m. sausio 23 d. laiške sūnui Petruui į Paryžių parašė: „Ne tokios dabar sąlygos“. Dabar, beveik po trisdešimt metų, sąlygos iš tiesų pasikeitė. Organizuodami minėjamą, stengdamiesi ir detalėmis įsijausti į signatarą, žmogų, galbūt būsime atidavę nors dalelę skolos Petruui Klimui.

G. Gustaitė

MOKSLINIS ARCHEOLOGŲ IR ISTORIKŲ SEMINARAS PSKOVE

1991 m. vasario 25—27 d. Pskovo Istorijos, architektūros ir dailės muziejuje-draustinyje vyko 32-asis mokslinis seminaras tema „Pskovo ir Pskovo žemės archeologija ir istorija“. Jam vadovavo buv. TSRS MA Archeologijos instituto skyriaus vedėjas prof. dr. V. Sedovas. Be Maskvos, Sankt Peterburgo, Pskovo, Minsko, Tve-

rės, Rostovo ir kai kurių kitų buv. TSRS miestų archeologų bei istorikų, dalyvavo ir 4 Lietuvos archeologai. Buvo perskaityti 25 pranešimai, kuriuose nagrinėti gana įvairūs minėtos teritorijos bei gretimų kraštų gyventojų materialinės, dvasinės kultūros bei etniniai klausimai nuo neolito iki XX a. pradžios. Lietuvos istorijos instituto vyr. moksl. bendr. A. Girininkas skaitė pranešimą „Apie brūkšniuotosios keramikos kilmę Lietuvoje“, moksl. bendr. V. Daugudis — „Apie ankstyvąją brūkšniuotąją keramiką Lietuvoje“, aspirantas V. Šimėnas — „Apie baltų genčių kovos peilius“, Paminklų restauravimo projektavimo instituto archeologas K. Katalynas — „Apie XV—XVI a. kai kurių Vilniaus koklių ornamento prototipus“.

V. Daugudis

VILNIAUS UNIVERSITETO ARCHEOLOGŲ IR ETNOGRAFŲ KONFERENCIJA

1991 m. kovo 5 d. Vilniaus universiteto Istorijos fakultete įvyko konferencija, skirta 1990 m. vasaros ekspedicijų rezultatams aptarti. Ją surengė VU Archeologijos ir etnografijos katedra bei Lietuvos archeologijos draugija. Konferenciją vedė prof. M. Michelbertas.

Konferencijos pradžioje tylos minute buvo pagerbtas neseniai mirusios etnografės profesorės Pranės Dundulienės atminimas.

Pranešimus skaitė: E. Lazauskaitė — „Vilniaus universiteto etnografinė ekspedicija Švenčionių rajone“, A. Luchtanas — „Kernavės ekspedicija“, M. Michelbertas — „Paragaudžio pilkapyno tyrinėjimai“, G. Puodžiūnas — „Archeologinių tyrinėjimų metodika Anglijoje“, I. Merkytė — „Archeologinių tyrinėjimų metodika Danijoje“, P. Maksimavičius — „Punsko apylinkių vietovardžiai“.

Po pranešimų prelegentai atsakė į klausimus. Konferencijos pabaigoje kalbėję V. Kazakevičius ir M. Michelbertas pabrėžė svarbiausias pranešimų mintis, tokių susitikimų reikšmę. Panašias konferencijas nutarta rengti kiekvienais metais.

K. Jankauskas

KONFERENCIJA, SKIRTA GEGUŽĖS 3-OSIOS KONSTITUCIJOS JUBILIEJUI

Gegužės 3-osios konstitucijos 200 metų jubiliejus, labai iškilmingai paminėtas Lenkijoje, nebuvo užmirštas ir Lietuvos istorikų. Lietuvos istorijos instituto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos skyrius 1991 m. gegužės 3 d. surengė konferenciją „Lietuva ir Gegužės 3-osios konstitucija“.

Trumpame pranešime J. Minkevičius pastebėjo, jog šios konferencijos mastas ir tematika daug kuklesni negu lenkų, tačiau pranešimai labiau susieti su Konstitucija. J. Jurginis pranešime Gegužės 3-osios konstituciją mėgino sieti su šių dienų įvykiais. M. Jučas atkreipė dėmesį į tai, jog Konstitucija praktiškai liko

nerealizuota, ir pavadino ją žūstančios Respublikos testamentu. A. Kasperavičius pastebėjo, kad ši Konstitucija, skirtingai nuo prancūzų, buvo daugiau orientuota į to meto realijas ir mažiau į teorijas. Pranešėjo nuomone, ji nebuvo demokratinė ir negalėjo tokia būti, tai tam tikro meto ir konkrečios vietos produktas. A. Vyšniauskas pranešimu mėgino įrodyti, jog tarybinė istoriografija, vertindama Lenkijos ir Rusijos santykius, revizuoja K. Markso ir F. Engelso pažiūras šiuo klausimu ir nesivadovauja jomis. A. Tyla atkreipė dėmesį, kad dėl Gegužės 3-osios konstitucijos Vilnius prarado savo, kaip LDK sostinės, pozicijas. E. Raitla atskleidė Lietuvos bajorų seimelių abejingumą valstybės reikmėms bei reformų, galinčių pakenkti jų padėčiai, baimę. Z. Kiaupa ir E. Rimša pranešimus skyrė dėl Konstitucijos kilusiam Lietuvos miestelių judėjimui. E. Rimša per heraldinę simboliką atskleidė to meto miestiečių politinę orientaciją, o Z. Kiaupa — teigiamą bajorų vaidmenį Žemaitijos miestelių judėjime bei smulkių bajorų ir miestiečių suartėjimą, bajorams pereinant į miestiečių luomą. L. Mulevičius mėgino atskleisti procesus, rodančius laipsnišką valstiečių tapimą piliečiais.

Diskusijose buvo pastebėta, kad daugiaplaniai pranešimai teikia vilčių, jog Gegužės 3-osios konstitucija susilauks ir Lietuvos istorikų dėmesio. O jo būtinumą patvirtino ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko V. Landsbergio apsilankymas šioje konferencijoje. Jubiliejinę konferenciją paminėjo Lietuvos spauda, radijas bei televizija.

R. Girkontas

LIETUVOS ŽYDŲ ŠVIETIMAS IR KULTŪRA IKI KATASTROFOS

1991 m. gegužės 13—15 d. Vilniuje įvyko mokslinė konferencija „Lietuvos žydų švietimas ir kultūra iki katastrofos“. Ją surengė Lietuvos kultūros ir švietimo ministerija, Lietuvos istorijos institutas, Vilniaus pedagoginis institutas, Vilniaus žydų nacionalinė mokykla ir Lietuvos pedagogų draugija.

Konferencija buvo tarptautinė: joje dalyvavo mokslininkų iš Anglijos, Izraelio, Jungtinių Amerikos Valstijų, Lenkijos, Lietuvos ir buv. Sovietų Sąjungos (Maskvos ir Sankt Peterburgo). Perskaityta daugiau nei 30 pranešimų įvairiais Lietuvos žydų kultūros ir švietimo istorijos klausimais. Išsiplėtojo gyva ir naudinga mokslinė diskusija.

Gausus ir aktyvus Lietuvos mokslininkų dalyvavimas parodė krašto visuomenės norą giliau pažinti žydų tautos praeitį, ypač tą jos kultūros dalį, kuri šimtmečiais stipriai suaugo su lietuvių tautos kultūra, o Vilnius buvo tapęs pasauliniu žydų kultūros centru — Lietuvos Jeruzale. Pelnyto dėmesio susilaukė Lietuvos mokslininkų J. Minkevičiaus — „Žydų kultūros universaliniai aspektai“, J. Gaudrimo — „Vilnius — istorinis žydų muzikinės kultūros centras“, I. Veisaitės — „Jošnos Sobolio trilogija apie Vilniaus getą“, V. Merkio — „Lietuvos žydų spaustuovės 1795—1915 m.“,

E. Bakonio — „Lietuvos žydų istorijos ir etnografijos draugija 1922—1940 m.“, G. Agronovskio — „Vilnius ir haskala“, H. Smoliakovo — „Nepriklausomos Lietuvos žydų liaudies švietimo sistema“ ir kt. pranešimai. Buvo pažymėta, jog konferencijoje išryškėję mokslininkų interesai bei užmojai teikia vilčių, kad bendromis pastangomis bus parašyta lietuvių ir žydų kultūrų bendravimo ir sąveikos istorija.

Iš užsienio šalių mokslininkų pažymėtini M. Vebo (Niujorkas) — „JIVO archyvų istorinė medžiaga apie žydų švietimą Lietuvoje“, A. Gutermano (Londonas) — „Technologinis žydų tautos lavinimas“, D. Puro (Jeruzalė) — „Kibucų švietimo sistema kaip eksperimentas“, A. Karpovičiaus (Tel Avivas) — „Grafas Valentinas Patockis — Vilniaus prozelitas teisuolis“, T. Polianskio (Krokuva) — „Žydų mokyklos Krokuvoje tarp dviejų pasaulinių karų“ ir kt. pranešimai. Užsienio mokslininkų dalyvavimas konferencijoje buvo svarbus faktas, rodantis, jog yra galimybių plėsti tyrinėjimų geografiją ir bendrai siekti fundamentalių rezultatų.

Konferenciją sveikino Lietuvos kultūros ir švietimo ministras D. Kuolys, Lietuvos—Izraelio draugijos pirmininkas Č. Kudaba, Sochnuto draugijos atstovas Baltijos šalims J. Šusteris, Lietuvos žydų kultūros draugijos pirmininko pavaduotojas G. Fišas, Tautybių departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus pavaduotojas J. Švelnys ir kt. Kalbėjusieji savo atstovaujama institucijų vardu žadėjo plėtoti lietuvių ir žydų santykių istorijos tyrimą.

J. Aničas

KONFERENCIJA JONO ŠLIŪPO 130-OSIOMS METINĖMS PAMINĖTI

1991 m. gegužės 18 d. Palangos „Žilvino“ poilsio namų salėje įvyko mokslinė konferencija, skirta išryškinti lietuvių tautinio sąjūdžio veikėjo Jono Šliūpo 130-osioms gimimo metinėms paminėti. Konferenciją surengė Lietuvos istorijos institutas, Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejus bei Palangos miesto valdyba.

Konferenciją pradėjo Palangos miesto kultūros švietimo skyriaus atstovė A. Lukauskaitė ir Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejaus direktorius E. Skrupskelis. Susirinkusieji išklaušė 6 pranešimus: V. Šliūpo — „J. Šliūpas — aušrininkas“, ist. m. kand. B. Raguočio — „J. Šliūpas — JAV lietuvių periodikos redaktorius ir publicistas“, aspiranto A. Gatelio — „J. Šliūpas apie Lietuvos ir Latvijos valstybę“, doc. V. Siudiko — „J. Šliūpas — gydytojas“, ist. m. kand. E. Vidmanto — „J. Šliūpas — „Aušros“ sumanytojas“, istoriko R. Lopatos — „J. Šliūpo veikla Pirmojo pasaulinio karo metais“.

Prieš konferenciją prie J. Šliūpo namo-muziejaus, kuriame jis praleido paskutinį gyvenimo dešimtmetį, buvo atidengta dailininko P. Gintalo sukurta memorialinė lenta.

E. Vidmantas

LIETUVIŲ IR LENKŲ KŪRYBINĖS INTELIGENTIJOS
SUSITIKIMAS-KONFERENCIJA VARŠUVOJE

1991 m. gegužės 1—4 d. Varšuvos žurnalas „Więź“ bei savaitraštis „Šiaurės Atėnai“ surengė lietuvių ir lenkų kūrybinės inteligentijos susitikimą-konferenciją, skirtą lenkų bei lietuvių santykiams aptarti. Dalyvavo rašytojai, menininkai, teatro veikėjai, istorikai bei kiti intelektualai.

Gegužės 1 d. Rašytojų namuose Oboruose, Varšuvos priemiestyje, susitikimo dalyvius pasveikino ir susitikimą pradėjo Lenkijos kultūros ir meno ministro pavaduotojas M. Jagela (Jagiello). Įžanginį žodį tarė Lenkų rašytojų sąjungos prezidentas A. Braunas bei žurnalo „Więź“ red. pavad. S. Frankevičius (Frankiewicz). Lietuvos Respublikos ministro pirmininko G. Vagnoriaus sveikinimą ir linkėjimus susitikimo dalyviams perdavė „Šiaurės Atėnų“ red. pavad. L. Jonušys. Buvo perskaityti 2 pranešimai: dr. B. Skaradzinskio (Skaradziński) — „Lenkų—lietuvių nesupratimai“, R. Miknio — „Vilniaus krajevcai-demokratai XX a. pradžioje“. Diskusijoje mėginta nustatyti lenkų bei lietuvių santykių perspektyvų pamatą.

Gegužės 2 d. susitikimo-konferencijos dalyviai posėdžiavo Varšuvoje, Literatūros namuose. Buvo perskaityti 5 pranešimai: P. Losovskio (Łosowski) — „Lenkų—lietuvių nūdienos kontraversijų versmė ir jų sprendimo būdai“, R. Rastausko — „Lenkija — langas į Europą: lenkų kultūros įtaka Lietuvoje sovietinės okupacijos metais“, T. Konvickio (Konwicki) — „Vilniaus ateitis“, ist. m. kand. A. Kalėdos — „Lietuvių—lenkų literatūriniai ryšiai (mitai bei realybė)“, E. Motiekos — „1905 m. lapkričio mėn. lietuvių memorandumas Rusijos vyriausybei“. Diskusijoje buvo konstatuota, jog būtina civilizuota Lietuvos ir Lenkijos koegzistencija.

Gegužės 3 d. posėdžiauta vėl Oboruose. Ist. m. kand. S. Jegelvičius savo pranešime nagrinėjo Armijos Krajovos bei P. Plechavičiaus rinktinės atstovų ryšius Antrojo pasaulinio karo metais, ist. m. dr. A. Bacys aptarė lenkiškų mokyklų padėtį tarpukario Lietuvoje, M. Zelinskis (Zieliński) apžvelgė vadinamųjų „kresų“ literatūros padėtį. Po pranešimų vyko apskritas stalas: diskutuota, kas skiria ir kas jungia lenkų—lietuvių santykiuose ir kas dėl to kaltas ar atsakingas.

Gegužės 4 d. Oboruose buvo surengta spaudos konferencija, aptarti susitikimo-konferencijos rezultatai, priimtas bendras komunikatas dėl redakcijos „Więź“, Nepriklausomo tarptautinio studijų centro (Niezależne Centrum Studiów Międzynarodowych) bei J. Giedroico iš Literatūros instituto (Paryžius) įkurto stipendijų fondo skirstymo vertėjams iš lietuvių ir lenkų kalbų. Numatyta pasi-keisti lietuvių ir lenkų istorikų stažuotėmis.

R. Miknys

1991 m. gegužės 23—30 d. Lietuvoje įvykusio Septintojo pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo plenariniame posėdyje pranešimus skaitė A. Gustaitis—„Senoji lietuvių rašto ieškojimas“, M. J. Giedraitis—„Krikščionybės kelias į Lietuvą: de-rybos dėl krikšto“, ist. m. kand. A. Luchtanas—„Kernavė —senoji Lietuvos sostinė“.

Baltų archeologijos ir kultūros sekcijoje pranešimus skaitė: ist. m. kand. A. Girininkas—„Rytų baltų kultūros formavimosi pradžia, archeologiniais duomenimis“, V. Šimėnas—„Vakarų baltų genčių ribos I m.e. tūkstantmetyje“, ist. m. dr. M. Michelbertas—„Lietuvos gyventojų prekybiniai ryšiai su Romos imperija, naujausių tyrinėjimų duomenimis“, ist. m. kand. E. Jovaiša—„Astroarcheologijos perspektyvos Lietuvoje“, A. Karaška—„Archeologiniai muzikos instrumentai baltų žemėse“, J. Genys—„Miestų formavimosi pradžia Lietuvoje“, ist. m. kand. V. Žulkus—„Valstybingumo užuomazga baltų kraštuose iki XIII a. vidurio“, S. Manomaitis—„Palangos Birutės kalno alko astronominis kalendorius“.

Lietuvos archyvų ir istorijos šaltinių sekcijoje pranešimus skaitė: techn. m. kand. S. Sajauskas—„LDK heraldiniai simboliai numizmatikos ir sfragistikos šviesoje“, ist. m. kand. R. Čepas—„Dokumentai apie pasipriešinimą ir represijas Lietuvoje 1940—1953 metais“, ist. m. kand. A. Kasperavičius—„P. Klimo diplomatinių pranešimų iš Paryžiaus politologinė analizė (1925—1930)“, ist. m. dr. D. Kaunas—„Knygotyrinė lituanistika Vokietijos bibliotekose ir archyvuose“, ist. m. dr. V. Kašauskienė—„Partinio archyvo dokumentai —tarybinio okupacinio režimo Lietuvoje atspindys“, ist. m. kand. S. Pamernekis—„XVIII—XIX a. privalomieji inventoriai“, Z. Kiaupa—„LDK savivaldos miesto archyvas“, ist. m. kand. E. Banionis—„LDK valstybinio archyvo genezės pradžia“.

LDK politikos ir struktūros sekcijoje pranešimus skaitė: filoz. m. kand. L. Donskis—„Lietuvos civilizacija ciklinės istorijos interpretacijos kontekste“, ist. m. kand. A. Bumblauskas—„Lietuvos istoriografijos paradigmos ir Z. Ivinskis“, ist. m. dr. E. Gudavičius—„Lietuvos įsitvirtinimas Europos politinėje sistemoje“, E. Gečiauskas—„Vorutos vietos nustatymas“, ist. m. dr. R. Mažeikaitė—„Civilizacijų sandūra LDK Algirdo diplomatijoje“, ist. m. dr. M. Jučas—„Dėl sumanymo vainikuoti Vytautą karaliaus karūna“, ist. m. kand. R. Batūra—„LDK karinės ir diplomatinės kovos XIV a. tarptautiniai aspektai“, ist. m. kand. A. Nikžentaitis—„Lietuvos kariuomenės organizacija ir taktika XIII a.—XIV a. pirmojoje pusėje“, ist. m. kand. I. Valikonytė—„Moteris ir LDK visuomenė XVI a.“, ist. m. dr. A. Tyla—„Tarptautinės padėties įtaka Lietuvos biudžetui XVII amžiuje“, ist. m. kand. V. Kryževičius—„Lietuvos bajorų požiūris į miestus XVII—XVIII a.“

Sekcijoje „XIX a. Lietuva: nuo bajoriškojo prae nacionalinio išsivaduojamojo judėjimo“ pranešimus skaitė: ist. m. dr. B. Dundulis — „Napoleono pertvarkymų poveikis Lietuvos politinei ir socialinei raidai“, ist. m. dr. A. Šidlauskas — „Mokslinė I. Onacevičiaus veikla“, A. Kulakauskas — „Senos polemikos pėdsakas ir ginčas tarp V. Trumpos ir V. Daugirdaitės-Sruogienės dėl XIX a. Lietuvos politinės istorijos koncepcijos“, R. Miknys — „Kelyje į naująjį valstybingumą: Lietuvos lenkų ir lietuvių demokratų projektai 1904 m.“, E. Motieka — „1905 m. lapkričio mėn. Lietuvos memorandumas Rusijos vyriausybei“.

XX a. Lietuvos istorijos aktualijų ir projektų sekcijoje pranešimus skaitė: ist. m. dr. A. Eidintas — „Nepavykusi koalicija“, ist. m. kand. Z. Butkus — „Baltijos šalių saugumo problema 1920—1929 metais“, ist. m. dr. R. Žepkaitė — „Lietuvos ir Lenkijos santykių vaidmuo Šiaurės rytų politinėje konsteliacijoje“, ist. m. kand. J. Skirius — „Lietuvos pripažinimo Jungtinėse Amerikos Valstijose klausimo nušvietimas“, ist. m. kand. V. Kniūraitė — „1922 m. žemės reformos sukurtos prielaidos žemės ūkio raidai Lietuvoje“, ist. m. kand. S. Kaubrys — „Visuomeninė iniciatyva ir Lietuvos mokykla 1918—1940 metais“, ist. m. kand. A. Bacys — „Lietuvos švietimo politika tautinių mažumų atžvilgiu 1920—1940 metais“, ist. m. kand. P. Žostautaitė — „Vokietijos finansinė politika Klaipėdos krašte 1923—1939 metais“, ist. m. kand. V. Žalys — „Baltoskandijos idėja ir XX a. 4-ojo dešimtmečio Šiaurės rytų Europos politinės realijos“, ist. m. kand. G. Surgailis — „Lietuvos kariuomenė iki S. Raštikio ir jam vadovaujant“, ist. m. kand. V. Kancevičius — „Tarybinio imperinio ekspansionizmo akcijos prieš Lietuvą“, ist. m. dr. V. B. Pšibilskis — „Žiburėlis“ — lietuvių šviesuomenės ugdytojas“, ist. m. kand. A. Jakubčionis — „Lietuvos kooperacijos sovietizavimas 1944—1949 metais“, ist. m. kand. Č. Bauža — „Tautos istorinė sąmonė komunistinės ideologijos varžtuose“, ist. m. dr. K. Navickas — „Nacijų apsisprendimo teisė ir dabartis“.

Etninės kultūros sekcijos gegužės 28 diena buvo skirta etnografijai. Pranešimus skaitė: prof. dr. L. Baškauskaitė — „Tarpdisciplininės studijos lietuvių kultūroje“, ist. m. kand. V. Milius — „Lietuvių etnografijos padėtis ir perspektyvos“, ist. m. kand. A. Vyšniauskaitė — „Lietuvių piršlybos: apeigų struktūra, prasmė, raida“, dr. A. Žygas — „Kultūrinių kitimų procesai lietuvių jaunuomenėje“, ist. m. kand. R. Merkienė — „Kalendorinės šventės Lietuvos kaimo kultūros struktūroje (XIX a. pab.—XX a.)“, ist. m. kand. J. Kudirka — „Mirusieji Kūčių vakaro papročiuose“, A. Rekašius — „Kuršio funkcijos linamynio papročiuose“, filol. m. kand. S. Skrodenis — „Kaukės žemaičių kultūroje“, ist. m. kand. L. Piškinaitė-Kazlauskienė — „Bitininkystės produktų gamyba ir paskirstymas Lietuvoje (socialinis aspektas)“, dr. J. Gimbutas — „Skanseno muziejai Vakaruose ir Lietuvoje“, V. Čiubrinskas — „Tradiciniai lietuvių statybos

papročiai", archit. m. kand. M. Purvinas—„Mažosios Lietuvos liaudies architektūros tyrimo metodologinės problemos“.

Šeimos ir tautos dabarties sekcijoje pranešimus skaitė šie Lietuvos istorijos instituto darbuotojai: ist. m. kand. G. Surgailis—„1940 m. Lietuvos okupacija ir gyventojų migravimas per Lietuvos—Vokietijos sieną“, J. Matusevičius—„Ūkininkų iškeldinimas iš pasienio ruožo 1940—1941 metais“, ist. m. kand. A. Vyšniauskaitė—„Šeima ir darbas“.

V. Daugudis, Č. Laurinavičius,
E. Meilus, V. Milius

ISTORIJOS MOKSLAI LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJOS XV SUVAŽIAVIME

1991 m. birželio 9—16 d. (pirmą sykį po Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje) Vilniuje įvykusiame Lietuvių katalikų mokslo akademijos XV suvažiavime tarp 13 kitų veikė ir Lietuvos istorijos bei Lietuvių kultūrinės antropologijos sekcijos.

Lietuvos istorijos sekcijos posėdyje, vykusiame birželio 11 d. pirmojoje pusėje Vilniaus universiteto auloje, pranešimus skaitė: ist. m. dr. A. Tyla—„Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Katalikų bažnyčios dalyvavimas valstybės išdo formavime XVI a. pabaigoje—XVII a. viduryje“, dr. R. Mažeikaitė (Mažeika)—„Kryžiaus kovų Pabaltijyje kontekstas“, doc. I. Vaišvilaitė—„XVII a. Lietuvos bažnyčios istorijos šaltiniai Romos archyvuose“, archit. m. kand. N. Kitkauskas—„Naujausi Vilniaus pilių tyrimų duomenys“, ist. m. kand. E. Vidmantas—„Lietuvių kalbos įvedimas Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčioje“, A. Grickevičius—„Vilniaus alumnato XVII a. pirmosios pusės studentų geografinė kilmė“, techn. m. kand. J. Fabijonavičius—„Maldos namų griovimo banga Lietuvoje okupacijų metais“.

Tuo pačiu metu Vilniaus universiteto Teatro salėje vykusioje Lietuvių kultūrinės antropologijos sekcijoje pranešimus skaitė: prof. dr. G. Česnys—„Ankstyviausi mūsų etninės istorijos puslapiai antropologo akimis“, ist. m. kand. J. Kudirka—„Vėlinės rezistencijoje“, ist. m. kand. V. Milius—„Kryžių ir kopyltėlių Lietuvoje statymo priežastys“, prof. dr. A. Žygas—„Krikščionybė ir etninė kultūra“, menot. m. kand. A. Počiulpaitė—„Idealo problema liaudies mene“, ist. m. kand. A. Vyšniauskaitė—„Lietuvių vestuvių dovanų semantika“, P. Liltvedas—„Ritualizmas ir socialiniai judėjimai Lenkijoje XX a. 8 dešimtmetyje“, inž. A. Patackas—„Senoji baltų religija“.

Pagal tradiciją pranešimus numatoma paskelbti Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbų XV tome.

V. Milius, E. Vidmantas

XI BALTIJOS STUDIJŲ SKANDINAVIJOJE KONFERENCIJA

Kas antri metai Stokholme vyksta Baltijos studijų Skandinavijoje konferencija. Iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo į jas, be mokslininkų, važiavo įvairių tarybinių funkcionierių, kuriems rūpėjo ne mokslas, bet sovietinė propaganda. Mokslininkai ten ne visada galėjo ir patekti. 1991 m. birželio 13—16 d. Stokholmo universitete vyko XI Baltijos studijų konferencija. Joje pranešimus skaitė tyrinėtojai iš Anglijos, Australijos, Estijos, JAV, Kanados, Latvijos, Lietuvos, Norvegijos, Prancūzijos, Suomijos, Švedijos ir Vokietijos. Pranešėjai buvo suskirstyti į keletą dalykinių sekcijų: archeologijos, „Baltijos kraštai šiandien“, istorijos, lingvistikos, menotyros, muzikologijos ir kt.

Iš Lietuvos pranešimus skaitė: filol. m. kand. R. Marcinkevičienė — „Judėjimo veiksmazodžio semantinis bruožas lietuvių ir anglų kalbose“, A. Mickevičius — „Skandinavija ir Kuršas: santykiai vikingų laikais“, ist. m. dr. A. Tyla — „Kėdainių sutartis tarp Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Švedijos“, ekon. m. kand. J. Kriškovieciene — „Politika ir ekonomika krizės metu: Lietuvos patirtis“, fiz. m. kand. D. Stančienė — „Katalikybė ir lietuvių tautinė sąmonė“, L. Gavrilėnienė — „Tolerancijos dvasia krikščionybėje“, G. Vyšniauskas — „Dvasinių siekių fenomenas lietuvių tautos istorijoje“. Lietuvaitė iš Toronto dr. R. Mažeikaitė perskaitė pranešimą „Palestinos kontekstas popiežių politikoje Šiaurės kryžiaus žygiuose“.

A. Tyla

ŠEŠTOJI LIAUDIES BUITIES MUZIEJAUS KONFERENCIJA

1991 m. birželio 21—22 d. Rumšiškių kultūros namuose įvyko jubiliejinė konferencija „XXV metai Europos skanseno šeimoje“. Į ją atvyko svečių iš Talino, Tartu, Lvovo, Kemerovo, Vengrijos muziejų, dalyvavo ir Lietuvos muziejininkai bei etnografai.

Pradėdamas konferenciją, muziejaus direktorius Z. Žumbakis padėkojo visiems žmonėms, organizacijoms, kūrusiems ir stačiusiems muziejų. Pranešimus skaitė: Z. Žumbakis (LBM) — „Muziejaus veiklos kryptys ir problemos“, V. Stanikūnas (LBM) — „Lietuvių liaudies architektūros ekspozicija“, J. Irik (Talinas) — „Estijos muziejaus po atviru dangumi generalinis planas“, V. Baltrušaitis (LBM) — „Baldai ir jų eksponavimas“, J. Samulionytė (LBM) — „Namų apyvokos daiktai interjere“, E. J. Morkūnas (LBM) — „Miestelis liaudies buities muziejuje“, G. Žumbakienė (LBM) — „Gėlių darželiai“, A. Daniliukas (Lvovas) — „Muziejų po atviru dangumi atsiradimas ir vystymas“, V. Kimejevas (Kemerovas) — „Eko muziejus“, L. Palas (Vengrija) — „Nyiregyhaza-Sostoi muziejaus po atviru dangumi 20 veiklos metų“, M. Lang (Talinas) — „Mažųjų etninių grupių (setu, prie Čudo ežero gyvenančių rusų) architektūros eksponavimas Estijos muziejuje po atviru dangumi“, M. Nutas (Nutt) (Talinas) — „Muziejų po atviru dan-

gumi vaidmuo išsaugant nacionalinį identitetą", L. Simakova (Archangelskas) — „Muziejus ir vaikai (iš Archangelsko valstybinio medinės architektūros muziejaus darbo patirties)", N. Andrejevienė (LBM) — „Vaikų žaidimai ir žaislai".

Muziejaus jubiliejui surengta paroda „Iš muziejaus aruodų". Miestelio sektoriuje įrengtos trys naujos ekspozicijos: veikianti puodžiaus dirbtuvė, geležies parduotuvė, „Žirgas lietuvių gyvenime". Miestelio aikštėje liaudies meistrai prekiaavo savo dirbiniais, o muziejaus sodybose koncertavo folkloriniai ansambliai „Vydraga", „Rasa". Klojimo teatre buvo parodytos „Senovinės kupiškėnų vestuvės". Jubiliejiniai muziejaus renginiai birželio 23 d. baigėsi gražia žirgų švente — parodomosiomis varžybomis ir pasivažinėjimais.

J. Samulionytė

UZ LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĘ

Birželio mėnuo Lietuvai reikšmingas svarbiais įvykiais bei atmintinomis datomis. Viena iš tokių mūsų krašto istorijai iškilųjų datų — 1941 m. birželio 23 d. sukilimas, po kurio buvo sudaryta Laikinoji (Ambrzevičiaus) vyriausybė ir paskelbta atkurta Lietuvos nepriklausomybė.

50-osioms sukilimo metinėms paminėti Lietuvos istorijos institutas 1991 m. birželio 19—20 d. surengė konferenciją „1941-ieji Lietuvoje: karo pradžia ir birželio sukilimas". Rengdama ją, burdama dalyvius, didelį darbą atliko organizacinė komisija: Č. Bauža, A. Eidintas (pirmininkas), V. Kašauskienė ir R. Zizas. Be istorikų, konferencijoje dalyvavo buvę tremtiniai, rezistentai, vienas iš sukilimo vadovų. Svarbu tai, kad pirmą kartą per 50 metų viešai aptartas šis svarbus Lietuvos istorijos klausimas. Iki pat pastarųjų metų ta tema buvo apeinama, siekiama eliminuoti ją iš Lietuvos istorijos.

Konferenciją pradėjęs ist. m. dr. A. Eidintas apibrėžė šio istorikų forumo tikslą ir uždavinius, apibūdino 1941 m. sukilimo geopolitinę situaciją, objektyvius ir subjektyvius akstinius ir priežastis, problemas ištyrimo laipsnį ir bendrą istorinę politinę situaciją.

Konferencijoje veikė 4 sekcijos: „1941 m. birželio sukilimas istorijos moksle ir tautos atmintyje", „Lietuvos aneksija: stalininio režimo įtvirtinimas", „Hitlerinė okupacija: lietuvių tautos kova ir netektys" ir „Antrojo pasaulinio karo padariniai ir Lietuva". Perskaitytas 21 pranešimas.

Pirmajame posėdyje pranešimus skaitė H. Šadžius — „Politisnis pasipriešinimas Lietuvos sovietizacijai 1940—1941 metais", V. Kancevičius — „1940—1941 metų tautinės rezistencijos tikslai ir jų realizavimas" ir V. Brandišauskas — „1941 metų birželio sukilimas Lietuvoje". Kitose sekcijose buvo nagrinėjami karo ir pokario Lietuvos istorijos klausimai, tiesiogiai nesusiję su 1941 m. birželio sukilimu.

Popietiniame posėdyje buvo išklausti šie pranešimai: J. J a k a i t i e n ė s — „Valstiečiai liaudininkai lemtingu Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu (1939—1940.VI)“, J. S k i r i a u s — „Lietuvių politinės organizacijos Jungtinėse Amerikos Valstijose 1939. IX—1940 metais“, P. A r l a u s k o — „Agrariniai pertvarkymai Lietuvoje 1940—1941 metais: tikslai ir pobūdis“, J. M a t u s e v i č i a u s — „LKP(b) finansavimas 1940—1941 metais: politiniai ir teisiniai aspektai“, G. S u r g a i l i o — „Lietuvių nelegalus traukimas į Vokietiją 1940—1941 metais“.

Su ypatingu dėmesiu buvo sutiktas vieno iš 1941 m. birželio sukilimo vadovų, Ambrazevičiaus vyriausybės pramonės ministro A. D a m u š i o pasisakymas. Buvęs ministras papasakojo apie sukilimo rengimą, fašistinės Vokietijos poziciją Lietuvos nepriklausomybės ir Laikinosios vyriausybės atžvilgiu, paneigė sovietinių autorių teiginius, jog Ambrazevičiaus vyriausybė kolaboravo su vokiečiais. A. Damušis gavo daug klausimų, kuriuos visiems buvo svarbu išsiaiškinti ir į kuriuos nedavė atsakymo ligšiolinė istoriografija bei nepilni archyvų duomenys.

Antroje sekcijoje pasisakė K. N a v i c k a s. Jis pateikė naują Lietuvos kompartijos, kaip Tarybų Sąjungos politikos vykdymo įrankio, vertinimą, kėlė mintį, kad LKP(b) veiksmus lėmė Stalino totalitarinė politika, nepasitikėjimas, prievarta ir represijų baimė. LKP(b) politikai ir veiksams įtakos turėjęs situacijos nesuvokimas, partijos pavertimas fanatiška ir teroristine organizacija, dėl ko buvo besąlygiškai palaikomi net aiškiai neteisingi ir neteisėti Sovietų Sąjungos veiksmai (karas su Suomija, provokacijos ir priekaištai Lietuvos vyriausybei dėl tariamo raudonarmiečių terorizavimo). Baigdamas prelegentas nurodė, kad dabartinė situacija visiškai skiriasi, nėra tiesioginės prievartos, todėl kiekviena partija ar jos dalis gali laisvai rinktis savo pažiūrų ir veiksmų kryptį.

Birželio 20 d. veikė taip pat dvi sekcijos. Prieš pietus buvo išklausti šie pranešimai: B. V a i t k e v i č i a u s — „Antinacinis pasipriešinimo judėjimas: tipologija, struktūra, periodizacija“, A. B u b n i o — „Lietuvių antinacinė rezistencija 1941—1944 m.“, R. Z i z o — „Komunistinis pagrindis Lietuvoje 1941—1944 metais: mitai ir tikrovė“, Č. B a u ž o s — „Lietuvos žydų tragedija: kaltės ir atsakomybės problema lietuvių išeivijos spaudoje“, V. P š i b i l s k i o — „Lietuvių tautinė kultūra vokiečių okupacijos metais: netektys ir praradimai“ ir S. B u c h a v e c k o — „Švietimas Lietuvoje vokiečių okupacijos metais 1941—1944 m.“ Šioje sekcijoje pranešimą, sukėlusį gyvas diskusijas, perskaitė ir L. T r u s k a — „Ginkluotos pokario rezistencijos prasmė“.

Antrosios konferencijos dienos popietiniame posėdyje buvo nagrinėjamos šios temos: „Lietuva didžiųjų valstybių politikos akiraityje (1940—1952 m.)“ (pranešėjas — P. S e t k a u s k i s), „Lietuvos gyventojų trėmimai: apgaulė ir tiesa“ (pranešėja — V. K a š a u s k i e n ė), „Lietuvos jaunimas antitarybinėje kovoje pokario metais“ (pranešėjas — J. B a g u š a u s k a s) ir „TSRS piliečių reevakuacija iš Lietuvos pokario metais“ (pranešėja — N. K a i r i ū k š t y t ė).

Kiekvienos sekcijos darbo pabaigoje vyko diskusijos, į kurias išitraukė visi konferencijos dalyviai. Naujų minčių, iki šiol nežinomų faktų pateikė buvęs tremtinys R. Raccėnas, buvęs rezistentas E. Simanaitis, Represijų Lietuvoje tyrimų centro darbuotoja V. Vosyliūtė.

Apibendrinant konferencijos darbą, galima pasakyti, kad buvo tikrai įdomus ir naudingas forumas. Tai pirmoji konferencija, skirta 1941 m. birželio sukilimui; antra, joje dalyvavo tiek vyresnioji, tiek ir jaunoji istorikų karta, ir visi jie perskaitė turiningus pranešimus, naujai, visapusiškiau įvertino netyrinėtus istorinius faktus bei reiškinius; trečia, į konferenciją atvyko tiesioginiai aptariamų įvykių dalyviai. Jie padėjo geriau pajusti laiko dvasią, praeities kovotojų siekimus ir psichologiją. Svarbiausias konferencijos bruožas, mūsų manymu, tai, kad atsisakyta ankstesnio stagnacinio, bolševikinio mąstymo stereotipų, marksizmo-leninizmo „autoritetų“ prioriteto.

J. Matusevičius

KONFERENCIJA „ASMUO IR VALSTYBĖ: LIETUVOS REZISTENCIJOS PATIRTIS“

1991 m. birželio 22 d. Kaune, Filharmonijos rūmuose, vyko iškilminga konferencija „Asmuo ir valstybė: Lietuvos rezistencijos patirtis“, skirta 1941 m. birželio 23 d. lietuvių tautos sukilimui prieš bolševikinę okupaciją. Ją surengė „Į laisvę“ fondo filialas Lietuvoje. Konferencijoje dalyvavo ir „Į laisvę“ fondo atstovai iš JAV: prof. A. Damušis ir J. Kojelis. Susirinkusius savo posmais pasveikino garbės svečias poetas B. Brazdžionis. Įžanginiu žodžiu konferenciją pradėjo „Į laisvę“ fondo Lietuvos filialo valdybos pirmininkas L. Dambrauskas.

Pirmoje konferencijos dalyje pranešimus perskaitė prof. A. Damušis — „Sukilimo raida“, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas G. Ilgūnas — „Pasipriešinimo idėja lietuvių tautos istorijoje“, Lietuvos istorijos instituto aspirantas V. Brandišauskas — „Sukilimo faktografiniai aspektai“, to paties instituto jaun. moksl. bendr. A. Bubnys — „Lietuvių fronto antinacinė rezistencija 1941—1944 m.“, „Į laisvę“ fondo Lietuvos filialo atstovas kaunietis V. Valiušaitis — „Sukilimo idėja ir demokratinės minties raida“. Antroje konferencijos dalyje pranešimus skaitė Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas R. Ozolas — „Pasipriešinimo dvasia ir dvasios pasipriešinimas“, P. Vaitiekūnas — „Sąmonės sovietizacijos fenomenas“, ilgametis „Į laisvę“ žurnalo redaktorius J. Kojelis — „1941 ir 1991 m. politinės paralelės“, rezistentai J. Antanaitis — „Skleisti laisvės ir demokratijos šviesą“ ir M. Bloznelis — „Sukilimas ir Lietuvos valstybingumo atkūrimas“. Baigiamąjį žodį tarė L. Dambrauskas. Konferencijos dalyviai ir svečiai aplankė Nežinomo kareivio kapą ir padėjo gėlių. Birželio sukilimo minėjimas baigėsi giesme „Marija, Marija“.

A. Bubnys

KONFERENCIJA GEDIMINO METAMS PAMINĖTI

1991 m. rugsėjo 5—6 d. Vilniuje, Meno darbuotojų rūmuose, įvyko Lietuvos istorijos instituto surengta tarptautinė konferencija „Gedimino laikų Lietuva ir jos kaimynai“. Konferenciją pradėjo ir dalyvius pasveikino Lietuvos istorijos instituto direktorius akademikas V. Merkys.

Pirmą konferencijos dieną pranešimus skaitė ist. m. dr. prof. E. Gudavičius (Vilnius) — „Valstybės struktūros konsolidacija Gedimino laikų Lietuvoje“, ist. m. kand. E. Banionis (Vilnius) — „Rašytinės ir žodinės tradicijų sąsajos Gedimino laiškuose“, dr. R. Mažeikaitė (Torontas) — „Popiežiaus Jono XXII politikos Gedimino laikų Lietuvos atžvilgiu kontekstas“, dr. S. Rovelis (Rovell) (Kembrižas) — „Kalavijai pardavimui? Gedimino karinės sutartys su katalikiškomis valstybėmis ir Rusia (1326—1341)“, ist. m. kand. A. Nikžentaitis (Vilnius) — „Gedimino laikų Lietuvos Vakarų politikos sėkmės ir nesėkmės“, ist. m. dr. D. Karevas (Gardinas) — „XIX a. rusų istoriografija apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijos formavimąsi XIV a.“, ist. m. kand. F. Šabuldo (Kijevas) — „Dėl Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino Rytų politikos“.

Antrą dieną konferencija vyko dviejose sekcijose. Pagrindinėje pranešimus skaitė: dr. hab. B. Janigas (Jahrig) (Berlynas) — „Vokiečių ordino diduomenė Prūsijoje ir Livonijoje Gedimino laikais“, ist. m. kand. V. Matuzova ir ist. m. kand. J. Nazarova (Maskva) — „Vietiniai lenininkai Prūsijoje ir Livonijoje XIV a. pradžioje: perėmimas ar paralelinis vystymasis?“, dr. hab. S. Ekdalis (Ekdahl) (Berlynas) — „Skandinavijos karalystės Gedimino laikais“, dr. hab. T. Poklevskis (Lodžė) — „Lenčicos pilies gynybos reikšmė 1294 m. lietuvių antpuolio metu“, A. Kuncevičius (Vilnius) — „XIII a. pabaigos—XIV a. pradžios Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rezidencija Vilniaus Žemutinėje pilyje“, ist. m. dr. R. Batūra (Vilnius) — „Gediminas ir istorinės tradicijos problema“, ist. m. dr. A. Tyla (Vilnius) — „Gedimino kilmės aiškinimo reikšmė Rytų Europos politinei situacijai XVI a.—XVII a. viduryje“, G. Jankevičiūtė, R. Janonienė (Vilnius) — „Gedimino atvaizdo ikonografija XIX—XX a. Lietuvos dailėje“.

Antroji, šalutinė sekcija vadinosi „Gediminas — Vilniaus miesto įkūrėjas“. Joje buvo svarstomos Vilniaus miesto istorijos problemos nuo seniausių laikų iki XVI a. vidurio. Pranešimus skaitė dr. hab. K. Miliceris (Miltzer) (Kelnas) — „Kas buvo žinoma vokiečių miestuose viduramžiais apie Lietuvą ir Vilnių?“, ist. m. kand. J. Kiaupienė (Vilnius) — „XVI a. Vilnius — Europos tranzitinės prekybos centras“, E. Gečiauskas (Vilnius) — „Vilniaus kaip politinio centro iki 1323 m. problema“, ist. m. kand. E. Rimša (Vilnius) — „XIV—XVI a. Vilniaus miesto antspaudų simbolika“, Z. Kiaupa — „Vilniaus savivaldos pradžia“, V. Aleksiejūnas (Vilnius) — „Vilniaus pinigų kalykla XIV—XVII a.“

Diskusijoje po kiekvieno pranešimo pasikeista nuomonėmis apie

nevienodai suprantamus klausimus. Susirinkusieji pabrėžė ist. m. kand. A. Nikžentaičio, organizavusio šią konferenciją, nuopelnus, taip pat jos naudingumą. Per konferenciją buvo surengta pažintinė ekskursija į Vilniaus Žemutinę pilį, pasibaigus konferencijai, — po Lietuvą ir Karaliaučių.

E. Meilus

PASITARIMAS STOKHOLME

Stokholmo municipaliteto iniciatyva 1991 m. rugsėjo 16—18 d. įvyko pasitarimas dėl periodiškų konferencijų Skandinavijos ir Baltijos šalių istorijos klausimais organizavimo. Jame dalyvavo Stokholmo municipaliteto atstovas Janas Lindhagenas, Švedijos vyriausybės patarėjas planavimo klausimais, Upsalos un-to profesorius Peras Soerbomas, Danijos Roskildo un-to profesorius Hakanas Arvidsonas, Suomijos—Rusijos ryšių in-to Helsinkyje direktorius Valdemaras Melenka, Estijos MA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus akademikas sekretorius Juhanas Kahkas, Latvijos MA Istorijos in-to atstovė Daina Bleierė, Rusijos MA Visuotinės istorijos in-to direktoriaus pavaduotojas Nikolajus Kalmikovas, Lietuvos istorijos in-to direktorius Vytautas Merkys. Pasitarime akcentuotas didelis tokių konferencijų mokslinis bei politinis aktualumas. Svarbiausias jų tikslas būtų gvildinti mažųjų Baltijos baseino tautų istorijos tipologiją (bendrumus ir savitumus). Konferencijos turėtų padėti stiprinti Skandinavijos bei Baltijos šalių tarpusavio pažinimo ir savitarpio ryšius. Artimiausią konferenciją globos ir finansuos Stokholmas; ji vyks 1992 m. rugpjūčio mėn., pagrindinė tema — miestų, kaip kultūros ir civilizacijos centrų, istorija. Laisvalaikio pasitarimo dalyviai buvo supažindinti su Stokholmo muziejais, miesto apylinkėse esančiais vikingų istorijos paminklais (Sigtuna, Birka ir kt.).

V. M.

SIMPOZIUMAS BOLONIJOJE

1991 m. rugsėjo 18—20 d. Bolonijos universitetas surengė simpoziumą „Gintaro kelias: baltiečių Alma mater“. Į jį buvo pakviesta Lietuvos, Latvijos, Estijos, Lenkijos ir Italijos mokslininkų. Dalyvavo keturi Lietuvos atstovai: M. Jučas, R. Pavilionis, A. Tyla ir E. Ulčinaitė. Tačiau pranešimų lietuviška tematika perskaityta daug daugiau, nes tarp dalyvių ir pranešėjų buvo visiems mums žinomi P. Rabikauskas iš Romos ir B. Žindziūtė-Mikelini bei G. Mikelinis. Keletą pranešimų, susijusių su Lietuvos kultūros istorijos klausimais, perskaitė Lenkijos mokslininkai, taip pat italai.

Buvo perskaityti ir diskusijose aptarti šie pranešimai: prof. M. Jučo — „Legenda apie Lietuvos bajorijos romėnišką kilmę“, prof. R. Pavilionio — „Itališkos tradicijos Vilniaus universitete ir Lietuvoje“, ist. m. dr. A. Tylos — „Lietuvos ir Livonijos politiniai, religiniai, kultūriniai ir ekonominiai ryšiai XVI a. pab.—

XVII a.", doc. E. Ulčinaitis — „Itališki motyvai lietuvių literatūroje XVI—XVIII a.", prof. P. Rabikauskas — „Lietuva ir Italija XV—XVI a.: idėjų įtaka", B. Žindžiūtės-Michelini (Michelini) — „Lotynų kalba Lietuvos visuomenėje XVI—XVIII a.", dr. G. Mikelinio (Michelini) — „Vilniaus universitetas ir jo reikšmė lietuvių kultūriniam gyvenimui", V. Markečio (Marcheti) — „Antitrinitoriai ir karaimai Lietuvoje", A. Orselio — „Šv. Kazimiero gyvenimas ir tradicija krikščioniškoje hagiografijoje", dr. hab. M. B. Piechoviak (Topolskos) — „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūrinė raida XV—XVII a." ir kt.

Bolonijos universitetas ne per seniausiai atšventė savo gyvavimo 900 metų jubiliejų. Manoma, kad jis iš tikrųjų yra seniausias universitetas. Lietuviai jame taip pat sėmėsi žinių ir nuo XVII a. pradžios yra palikę savo pėdsakų. Su simpoziumu buvo susieta iškilminga Didžiosios Europos universitetų chartijos pasirašymo ceremonija. Iš Lietuvos ją pasirašė Vilniaus universiteto rektorius R. Pavilionis. Be to, Č. Milošui buvo suteiktas Bolonijos universiteto garbės daktaro vardas.

A. Tyla

MOKSLINĖ KONFERENCIJA, SKIRTA ANTROJO LIETUVOS STATUTO 425-MEČIUI PAMINĖTI

Daugiau nei prieš dvidešimt metų prof. S. Lazutka Vilniaus universitete subūrė Lietuvos Statuto tyrinėtojų grupę. Per tą laiką buvo surengtos dvi mokslinės konferencijos, skirtos Pirmojo Lietuvos Statuto 450 metų (1979 m.) ir Trečiojo Lietuvos Statuto 400 metų (1988 m.) sukakčiai. O 1991 m. rugsėjo 19—20 d. įvyko trečioji konferencija, kurioje daugiausia dėmesio sutelkta į Antrąjį Lietuvos Statutą (ALS).

S. Lazutka įžanginiame žodyje apibūdino ALS vietą ir įvertino jo reikšmę LDK istorijai bei kultūrai. Konferencijoje pranešimus perskaitė Baltarusijos, Lenkijos, Lietuvos, Rusijos, Ukrainos istorikai, teisės istorikai ir lingvistai. Kai kuriuose pranešimuose buvo nagrinėjami ALS parengimo etapai, atskleistos jo priėmimo aplinkybės: J. Bardacho (Varšuva) atsiųstame pranešime „Mokslinė teisė ALS", S. Lazutkos (Vilnius) — „Nuo Pirmojo iki ALS: išplėstinė Pirmojo Statuto redakcija", H. Visnerio (Varšuva) — „ALS: Bresto „pataisų" politinės aplinkybės". Vieni mokslininkai analizavo ALS turinį: J. Jurginis (Vilnius) — „Bajorų „žemės tarnyba" ir pilietinės teisės ALS", A. Nepokupnas (Kijevas) — „Lituanizmų identifikavimo ALS klausimu", S. Vansevičius (Vilnius) — „Nusikaltimai ir bausmės ALS", T. Dovnar (Minskas) — „Teismų reforma LDK ir 1566 m. Statutas", R. Karoblis (Vilnius) — „Nuosavybės santykių reguliavimas ALS". Kiti pranešėjai panaudojo ALS kaip šaltinį specialioms LDK istorijos bei teisės problemoms nagrinėti: E. Dziuba (Kijevas) — „Lietuvos statutų teisės normų atspindys Ukrainos pasiuntinių instrukcijose naujų nuostatų rengimo komisijai", G. Derbina (Minskas) — „LDK

šeimos teisės šaltiniai", I. Valikonytė (Vilnius) — „Neįdovintų našlės statusas LDK XVI a. viduryje“, E. Rusina (Kijevas) — „Lietuvos Statutas ir Černigovo žemės teisinė padėtis 1618—1648 m.“, I. Kiku (Kijevas) — „Lietuvos statutai kaip šaltinis Dešiniakrantės Ukrainos pilies ir žemės teismų veiklai XVI—XVIII a. tirti“. Kai kurie pranešimai buvo skirti LDK vidaus gyvenimo ir užsienio politikos problemoms tirti ALS rengimo ir veikimo periodu: J. Kiaupienė (Vilnius) — „XVI a. Vilniaus pilies teismo praktika iki ALS“, Z. Kiaupos (Vilnius) — „Bajorų savivaldos reformos ir miestų padėties pasikeitimas“, E. Banionio (Vilnius) — „Teisinė dokumento reikšmė LDK XVI a. viduryje“, N. Jakovenko (Kijevas) — „Voluinės ir Kijevo žemių bajorų korporacijos“, A. Choroškevič (Maskva) — „Rusijos ir Lietuvos santykiai ALS rengimo laikotarpiu“. S. Poluckaja (Gardinas) apžvelgė šiuolaikinę baltarusių XVI a. konfesijų istoriografiją, o V. Nazarovas (Maskva) — Rusų valstybės įstatymdavystės procesą ir teisės kodifikavimą XVI a. viduryje.

Pranešėjai bei svečiai, kalbėję diskusijose, pabrėžė Lietuvos Statuto tyrinėjimų svarbą, siūlė suaktyvinti juos ir nutarė konferencijos medžiagą išleisti atskiru leidiniu. Per konferenciją Šv. Jono bažnyčioje veikė parodėlė, skirta ALS 425 metų sukakčiai.

I. Valikonytė

XII TARPTAUTINIS ARCHEOLOGŲ KONGRESAS BRATISLAVOJE

1991 m. rugsėjo 1—7 d. Bratislavoje įvyko XII tarptautinis UISPP (Union Internationale des Sciences Prehistoriques et Protohistoriques) archeologų kongresas. Tai pats reikšmingiausias archeologijos mokslo renginys pasaulyje. Jame dalyvavo daugiau kaip 800 archeologų iš 54 pasaulio valstybių. Kongreso darbas vyko 15 sekcijų, buvo nagrinėjamos 42 pagrindinės temos. Tiesa, šis kongresas buvo labai negausus: pradžioje pateikta apie 2000 paraiškų, bet dėl didelio nario mokesčio dauguma tyrinėtojų neatvyko.

Sulaukus organizacinio komiteto finansinės pagalbos, Lietuvai atstovavo Vilniaus universiteto dėstytojas A. Merkevičius, studentė I. Merkytė ir Lietuvos istorijos instituto jaun. moksl. bendr. V. Šimėnas. Kongrese taip pat dalyvavo užsienio lietuvių archeologai: Kalifornijos un-to prof. Marija Gimbutienė ir Niujorko Bufalo un-to prof. Šarūnas Milišauskas bei vienintelis latvių archeologas A. Vaskas. Prof. M. Gimbutienė buvo Europos ir Rytų Azijos neolito sekcijos prezidentė.

Lietuviai kongrese perskaitė 4 pranešimus: prof. M. Gimbutienė — „Senosios Europos socialinė struktūra“, prof. Š. Milišauskas Vėlyvojo neolito ir neolito sekcijoje — „Neolito verslai Bronacicų gyvenvietėje“, dėst. A. Merkevičius Žalvario amžiaus Europoje sekcijoje — „Laidosena Lietuvoje I tūkstantm. pr. Kristų“, V. Šimėnas Romos provincijų ir barbarų pasaulio sekcijoje — „Atilos valstybė ir baltai“.

Kongrese buvo ne vien skaitomi pranešimai. Miesto muziejuose surengtos 5 archeologinės parodos, archeologinių knygų paroda-pardavimas; dalyviai galėjo iš 9 maršrutų rinktis ekskursiją po įžymiausius Slovakijos archeologijos paminklus. Buvo suorganizuota iškilminga kongreso generalinė asamblėja, išrinkta nauja UISPP taryba, priimti kongreso nutarimai.

V. Šimėnas

IV BALTŲ ETNOGENEZĖS KONFERENCIJA

1991 m. rugsėjo 25—28 d. Palangoje vyko tarptautinė konferencija „Baltų etnogenezė ir etninė istorija“. Joje buvo kalbama apie baltų etnogenezę, etninę istoriją, etninius kontaktus ir jų padarinius. Konferenciją surengė Lietuvos Mokslų Akademija. Pranešimus skaitė: dr. V. Sedovas (Maskva) — „Vakarų baltų įtakos padariniai gretimoms slavų gentims ankstyvaisiais viduramžiais“, ist. m. dr. R. Volkaitė-Kulikauskienė (Vilnius) — „Naujausi baltų papuošalų dekorų tyrimai“, ist. m. dr. R. Rimantienė (Vilnius) — „Žemdirbystės pradžia baltų žemėse“, ist. m. kand. I. Luozė (Loze) (Ryga) — „Apie vėlyvojo neolito kultūrų diferenciaciją Rytų Pabaltijo teritorijoje“, ist. m. kand. A. Girininkas (Vilnius) — „Rytų ir vakarų baltų susidarymo priešistorė“, ist. m. kand. A. Vaskas (Vaskas) (Ryga) — „Apie pietinius Baltijos ryšius ankstyvajame žalvario amžiuje“, O. Petrauskas (Kijevas) — „Baltų ir slavų santykiai žalvario ir ankstyvajame geležies amžiuje, remiantis laidojimo paminklų duomenimis“, ist. m. kand. A. Luchtanas (Vilnius) — „Vakarų baltų įtaka brūkšniuotosios keramikos kultūrai“, A. Merkevičius (Vilnius) — „Rytų ir vakarų baltų laidosenos skirtumai ankstyvųjų metalų ankstyvuoju laikotarpiu“, dr. V. Novakovskis (Nowakowski) (Bona) — „Sambija ir Nemuno žemupio sritis romėniškuoju laikotarpiu“, ist. m. kand. V. Kulakovas (Maskva) — „Prūsų kultūros ištakos (IV—V m. e. a.)“, S. Rasadinas (Minskas) — „Vakarų baltų pilkapiai ir Milogrado kultūra“, ist. m. kand. J. Urtanas (Urtans) (Ryga) — „Senosios akmeninės konstrukcijos pietų Kuržemėje“, ist. m. kand. L. Vaitkunskauskienė (Vilnius) — „Dėl vakarų žemaičių kultūros substrato“, G. Zabiela (Vilnius) — „Lamatos žemė“, V. Šimėnas (Vilnius) — „Vakarų ir rytų baltų etninės ribos kaita I m. e. tūkstantmetyje“, A. Astrauskas (Vilnius) — „Jotvingių proistorės tyrinėjimų problemos“, dr. A. Zubovas, ist. m. kand. N. Chaldejėva (Maskva) — „Baltų ir slavų odontologinė klasifikacija“, ist. m. kand. R. Graverė (Ryga) — „Vakarų baltų kilmės komponentai, sudarantys latvių odontologiją“, biol. m. dr. I. Balčiūnienė (Vilnius) — „Pamarių kultūros žmonių tipas ir jo genėzė“, ist. m. kand. R. Apanavičius (Vilnius) — „Vakarų baltai etnoinstrumentologijos duomenimis“, A. Čepaitienė (Vilnius) — „Dar vienas baltų etnogeninių reiškinių tyrinėjimų aspektas: verpsčių ir prieverpsčių forma“, Ž. Šaknys (Vilnius) — „Vakarų ir pietva-

karių Lietuvos kaimo jaunimo bendravimo papročių regioniniai savitumai XX a. pr.", V. Rimša (Vilnius) — „Vakarų baltų senovė“, ist. m. dr. J. Jurginis (Vilnius) — „Žemaičių ir kuršių santykiai, XIII a. istorijos šaltinių duomenimis“, ist. m. dr. E. Mugurevičius (Mugurevičs) (Ryga) — „Henriko Latvio kronika apie Pabaltijo tautas XIII a. pradžioje“, J. Asaris (Ryga) — „Šiaurinė kuršių riba XI—XIII a. (kapaviečių tyrimo duomenimis)“, ist. m. kand. R. Merkienė (Vilnius) — „Kalendoriniai papročiai vakarų ir pietų Lietuvoje: etninės kultūros bendrybės ir savitumai XX a.“

Diskusijoje dalyvavo J. Jurginis, V. Novakovskis, V. Sedovas, O. Petrauskas, V. Žulkus, G. Zabiela, R. Volkaitė-Kulikauskienė, R. Rimantienė, V. Šimėnas, A. Girininkas, V. Kulakovas, R. Graverė, A. Butrimas, J. Urtanas, L. Vaitkunskienė, A. Luchtanas, K. Demereckas, D. Brazaitis, I. Balčiūnienė, R. Apanavičius, N. Chaldejėva. Konferencijoje skaitytus pranešimus numatoma išleisti atskiru leidiniu.

A. Čepaitienė

BALTIJOS VALSTYBIŲ MOKSLO IR TECHNIKOS ISTORIJOS KONFERENCIJA

1991 m. spalio 4—6 d. Vilniuje ir Kaune įvyko trijų Baltijos valstybių mokslo ir technikos istorijos XVI konferencija. Ją surengė Baltijos valstybių mokslo istorijos ir filosofijos asociacija, Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos MA mokslininkų rūmai. Konferencijoje buvo aptarta Baltijos valstybių mokslo raida, jo reikšmė valstybingumui atkurti, Vytauto Didžiojo universiteto 70 metų kelias bei Mokslų akademijų istorija. Pirmininkavo fil. m. dr. J. Krikštopaitis.

Konferencijoje veikė 12 sekcijų: 1) Mokslų akademijų istorijos, 2) Aukštųjų mokyklų istorijos, 3) Fizikos istorijos, 4) Matematikos ir astronomijos istorijos, 5) Biologijos mokslų istorijos, 6) Mokslo praktikos ir kultūros, 7) Mokslo ir technikos paminklų, 8) Muziejų, 9) Mokslo humanitarinių akcentų, 10) Medicinos istorijos, 11) Techniškųjų mokslų istorijos, 12) Lietuvos knygnešių.

Įvairiose sekcijose pranešimus skaitė šie Lietuvos istorijos instituto bendradarbiai: chem. m. kand. L. Gylėnė — „VDU kaip tautos inteligentijos ugdytojas ir tiltas į pasaulinę kultūrą“, fiz.-mat. m. kand. A. Tupčiauskas — „Lietuvos mokslininkai ir studentai, išsiskleidę Vokietijoje 1945—1959 m.“ ir „Lietuvos MA veikla karo metais (1941—1944)“, J. Banionis — „A. Dambrauskas-Jakštas — Lietuvos matematikos pionierius“.

Po pranešimų kiekvienoje sekcijoje vyko diskusijos.

Pranešimų tezės buvo paskelbtos lietuvių, anglų, rusų kalbomis („Baltijos valstybių mokslo istorijos fragmentai“. V., 1991. D. 1, 2).

V. Balkienė

LIETUVIŲ IR LENKŲ ISTORIKŲ KONFERENCIJA,
SKIRTA GEGUŽĖS 3-OSIOS KONSTITUCIJAI

1991 m. spalio 10—11 d. Lietuvos istorijos institute įvyko bendra šio instituto ir Visos Lenkijos Lietuvos mylėtojų klubo surengta konferencija tema „Gegužės 3-osios Konstitucija ir nūdienu“. Į ją buvo atvykę Lenkijos Mokslų akademijos prezidentas A. Geištoras (Gieysztor) ir Lietuvos Mokslų akademijos viceprezidentas A. Žukauskas. Dalyvavo nemaža grupė svečių iš Lenkijos. Konferenciją pradėjo ir kalbą pasakė Lietuvos istorijos instituto direktorius akademikas V. Merkys. Kalbėjo Visos Lenkijos Lietuvos mylėtojų klubo pirmininkas dr. L. Brodovskis (Brodowski).

Buvo perskaityti šie pranešimai: prof. H. Wisnerio (Wisner) — „Tautinė ir valstybinė sąmonė Lietuvoje“, prof. J. Bardacho — „1791 m. dr. spalio 20 d. abiejų tautų savitarpio garantijos įstatymas“, ist. m. dr. prof. M. Jučo — „Žūstančios Respublikos testamentas“, dr. L. Brodovskio — „Lenkijos ir Lietuvos susitaikymo, bendradarbiavimo, sąjungos sąlygos“, Lietuvos sąjūdžio tarybos pirmininko J. Tumelio — „Gegužės 3-osios Konstitucija po Konstitucijos“.

Svečių iniciatyva diskusija daugiau sukosi apie nūdienos reikalus, Lietuvos ir Lenkijos santykius. Buvo primygtinai siūloma (dr. L. Brodovskis), ką Lietuva turi daryti, kad santykiai pagerėtų, ir, Lenkijos padedama, galėtų įeiti į Europą.

E. Meilus

KONFERENCIJA „SENOVĖS BALTŲ CHTONIŠKIEJI SIMBOLIAI“

1991 m. spalio 24—25 d. Lietuvos MA Kultūros ir meno institute vyko mokslinė konferencija „Senovės baltų chtoniškieji simboliai“. Ją surengė šio instituto Kultūros teorijos ir istorijos skyrius.

Konferencijos pradžioje žodį tarė instituto direktorius prof. A. Gaižutis. Jis pasveikino susirinkusius ir pabrėžė tokių tyrimų būtinumą bei svarbą.

Pirmą dieną pranešimus skaitė: L. Vaitkunskienė (Vilnius) — „Archeologiniai šaltiniai apie chtoniškąjį baltų pasaulį“, A. Girininkas (Vilnius) — „Chtoniškieji simboliai, formuojantis rytų baltų kultūrai (Kretuono apyežerio medžiaga)“, J. Urtanas (Ryga) — „Latvių toponimai su „velns“ ir jų fiziogeografiniai atitikmenys“, S. Daunys (Rumšiškės) — „Pirties papročių soteriologinė simbolika lietuvių tradicijoje“, I. Narbutas (Vilnius) — „Kurko vaidmuo prūsų chtoniškųjų simbolių sistemoje“, A. Rekašius (Vilnius) — „Užgavėnių antropomorfinių simbolių chtoniškumas“, B. Reidzanė (Ryga) — „Vėžio įvaizdis latvių liaudies tekstuose“, I. Leinasarė, S. Viba (Ryga) — „Latvių valstiečių vasaros kalendorinių švenčių religiniai-maginiai vaizdiniai“.

Antrą dieną pranešimus skaitė: E. Ališanka (Vilnius) — „Chtoniškumo trajektorijos kultūroje“, M. Martinaitis (Vilnius) — „Žemės įvaizdis lietuvių poetų kūryboje“, A. Uždavinys

(Vilnius) — „Žemė motina ir dvasinio atgimimo klausimas“, B. Mėžalė (Ryga) — „Gyvatės įvaizdis latvių tautosakoje“, R. Grinfeldė (Ryga) — „Gyvate — vaisingumo simbolis latvių tautosakoje“, M. Žimina (Maskva) — „Gintaro papuošalai iš neolito laikotarpio kapų Valdajaus paežerės teritorijoje“, B. Vaska (Ryga) — „Kursių apyrankių zoomorfiniais galais ornamentas“, V. Šimėnas (Vilnius) — „Zoomorfinių segių simbolika“, E. Usačiovaitė (Vilnius) — „Chtoniški lietuvių ornamentai“, A. Bička (Ryga) — „Latvių raštuotų juostų tyrinėjimo problemos“, E. Eimaitytė (Kaunas) — „Senieji margučių raštai XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios Lietuvoje“, A. Kargaudienė (Kaunas) — „Žemaitiško nuometėlio raštai“.

Konferencijos medžiaga numatoma išleisti.

E. Usačiovaitė

KONFERENCIJA LUNDE

Baltijos kraštų, jungiamų ekonominių ir kultūrinių ryšių, raidai pažinti 1991 m. spalio 25—27 d. Lunde (Švedijoje) buvo surengta archeologų konferencija „Baltijos jūros regiono šalių ryšiai vėlavajame geležies amžiuje (V—XII a.)“. Ją organizavo Lundo universiteto Archeologijos instituto profesorės Birgita Hard (Hardh) ir Božena Vyšomirská-Verbart (Wyszomirska-Werbart).

Konferencijoje dalyvavo beveik visų Baltijos valstybių atstovai, perskaityta 18 pranešimų. Pirmą kartą pabrėžta, kad Baltijos šalių ryšiai buvo abipusiai: įvairūs dirbinių tipai, puošybos elementai plito ne tik iš Skandinavijos į baltų kraštus, bet ir atvirkščiai, — iš baltų teritorijos į Skandinaviją.

Konferencijoje dalyvavo ir Estijos, Latvijos bei Lietuvos archeologai, numizmatai. Jie pristatė Baltijos kraštų medžiagą, kuri dėl ilgalaikės mūsų respublikos mokslininkų izoliacijos Vakarų Europai buvo mažai žinoma.

Estijos numizmatas I. Leimusas (Leimus) supažindino su daugybe Lunde kaldintų monetų, kurių rasta Estijoje. Latvijos archeologas A. Radinis (Radinš) pristatė turtingą Daugmalės archeologinių paminklų tyrimų medžiagą. Lietuvos istorijos instituto bendradarbė I. Vaškevičiūtė supažindino konferencijos dalyvius su žiemgalių V—XII a. laidojimo papročiais, o šių eilučių autorius aptarė Lietuvos teritorijoje rastas X—XIII a. monetas bei sidabro lydinų grupes.

Konferencijos dalyviai susipažino su pietų Skanios unikaliais archeologijos paminklais Treleberge, Moleholme, Kaseberge. Konferencijos medžiaga numatoma išleisti.

V. Aleksiejūnas

BALTIJOS ŠALIŲ ISTORIKŲ PASITARIMAS

1991 m. lapkričio 12 d. Lietuvos istorijos institutas surengė Baltijos šalių istorikų pasitarimą. Jame dalyvavo buv. TSRS MA Visuotinės istorijos instituto direktorius A. Čubarjanas, Estijos MA Visuomenės mokslų skyriaus akademikas sekretorius J. Kahkas (Kahk), Istorijos instituto direktorius ist. m. kand. R. Helmė, direktoriaus pavaduotojas ist. m. kand. V. Langė, mokslinis sekretorius ist. m. kand. R. Jurso, Latvijos MA Istorijos ir kultūros istorijos ekspertų komisijos pirmininkas ist. m. dr. J. Grauduonis (Graudonis), Istorijos instituto direktorius ist. m. dr. I. Ruonis (Ronis), Etnografijos skyriaus vedėjas ist. m. dr. S. Cimermanis, Rygos miesto istorijos grupės vadovas ist. m. kand. A. Caunė, Latvijos istorijos po 1940 m. grupės vadovė ist. m. kand. I. Šneiderė, Lietuvos istorijos instituto direktorius akad. V. Merkys, direktoriaus pavaduotojas ist. m. dr. A. Eidintas, Archeografijos skyriaus vedėjas ist. m. dr. A. Tyla, LDK istorijos skyriaus vedėjas ist. m. dr. L. Mulevičius, Lietuvos TSR istorijos skyriaus vedėjas ist. m. dr. H. Šadžius, Partijų istorijos skyriaus vedėja ist. m. dr. V. Kašauskienė, Archeologijos skyriaus vedėjas ist. m. kand. V. Kazakevičius, Mokslo ir technikos istorijos skyriaus vedėja fiz.-mat. m. kand. I. Šenavičienė, Etnografijos skyriaus bendradarbiai ist. m. kand. P. Kalnius, ist. m. kand. V. Milius, mokslinė sekretorė ist. m. kand. T. Bairašauskaitė.

Baltijos šalių istorikų pasitarimo tikslas — pasikeisti informacija apie Estijos, Latvijos ir Lietuvos istorijos institutų mokslinio darbo kryptis, aptarti Baltijos šalių istorijos institutų bendradarbiavimo programą, nacionalinių istorikų komitetų steigimą ir jų įstojimą į Tarptautinį istorijos mokslų komitetą, Tarptautinio istorijos mokslų komiteto biuro įpareigotas akad. A. Čubarjanas sutiko tarpininkauti Baltijos šalių istorikams prisijungiant prie tarptautinių organizacijų.

Pasitarimo dalyviai nutarė 1992 m. parengti Baltijos šalių istorijos institutų bendradarbiavimo programą, periodiškai rengti pasitarimus bei konferencijas aktualiais Baltijos šalių istorijos, jų raidos modelio Europos kontekste klausimais, organizuoti bendras konferencijas „Stalinizmas Baltijos šalyse“, „Baltų etnogeneze ir kultūrų ryšiai su ugrų-suomių ir slavų gentimis“, „Baltijos valstybių atkūrimas ir egzistavimas 1916—1940 m.“

T. Bairašauskaitė

MOKSLINĖ KONFERENCIJA SERAJAI ŠAPŠALUI ATMINTI

1991 m. lapkričio 15—16 d. Lietuvos istorijos institutas, Vilniaus universitetas, Tautybių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos karaimų kultūros bendrija minėjo iškilią asmenybę — karaimų vyriausiąjį dvasininką, mokslininką orientalistą, filologijos mokslų daktarą, prof. Serają Šapšalą.

Konferencijos dalyviai ir svečiai pirmiausia aplankė karaimų tautos sūnaus kapą, paskui susirinko Vilniaus universiteto Teatro salėje, kur vyko iškilmės.

Šiltai, neoficialiais žodžiais konferenciją pradėjo Vilniaus universiteto rektorius R. Pavilionis, Lietuvos istorijos instituto direktorius V. Merkys, Tautybių departamento generalinė direktorė, Lietuvos karaimų kultūros bendrijos pirmininkė H. Kobeckaitė.

Susirinkusieji išklausė Italijos, Lenkijos, Lietuvos, Rusijos, Suomijos, Vengrijos mokslininkų pranešimus, apibūdinančius S. Šapšalo asmenybę, jo mokslinę, kultūrinę, dvasinę veiklą, aptariančius karaimų kalbos, religijos, tautinės savimonės problemas. Daugumą pranešėjų su Vilniuje prieš 30 metų mirusiu S. Šapšalu siejo asmeniniai, moksliniai bei kultūriniai saitai. Pranešimus skaitė: V. Pšibilskis (Vilnius) — „Seraja Šapšalas: gyvenimas ir veikla“, Emilija Lopato (Florencija) — „Profesoriaus S. Šapšalo darbų reikšmė ir vaidmuo formuojant karaimų tautinę savimonę“, A. Dubinskis (Varšuva) — „S. Šapšalo reikšmė karaimų kalbos atnaujinimo tendencijoms“, A. Sulimovič (Varšuva) — „Aleksandras Mardkovičius ir S. Šapšalo idėjų apie karaimų kalbos atgaivinimą įgyvendinimas“, Š. Pileckis (Varšuva) — „S. Šapšalo indėlis į karaimų religijos legalizavimą (1920—1939)“, S. Zemlickienė (Vilnius) — „S. Šapšalo fondo Lietuvos Mokslų akademijos bibliotekoje dokumentų apžvalga“, H. Jankovskis (Budapeštas) — „Krymo karaimų kalbos dialektų klasifikacija“, T. Harviainas (Helsinki) — „Biblija ir karaimiškos jos skaitymo tradicijos“, N. Baskakovas (Maskva) — „Ižymus mokslininkas, išmintingas ganytojas ir geras žmogus“, Emanuelis Lopato (Florencija) — „Prisiminimai apie Serają Šapšalą“.

Šiltai ir pagarbiai apie S. Šapšalą kalbėjo Kryme ir Maskvoje gyvenantys karaimai.

Vykstant mokslinei konferencijai, Lietuvos Mokslų akademijos bibliotekoje buvo atidaryta S. Šapšalo paroda.

T. Bairauskaitė

PAMINĖTA LIETUVOS KARIUOMENĖS ĮKŪRIMO DIENA

1991 m. lapkričio 20 d. Vilniuje, Centriname lektoriume, įvyko iškilminga konferencija-minėjimas, skirta Lietuvos kariuomenės įkūrimo dienai pažymėti. Dalyvavo istorikai, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerijos darbuotojai, Savanoriškosios krašto apsaugos atstovai, rezistencijos kovų dalyviai.

Konferenciją pradėjo Lietuvos istorijos instituto direktoriu akad. V. Merkys. Sveikinimo žodį susirinkusiems tarė Krašto apsaugos ministro pavaduotojas J. Paužolis. Pranešimus skaitė: ist. m. kand. G. Rudis — „Lietuvos kariuomenės kūrimas“, ist. m. dr. A. Eidintas — „Nepriklausomybės kovos“, ist. m. kand.

V. Žalys — „Lietuvos gynybos planai 1938—1940 m.“, A. Navaitis — „Paskutiniai Lietuvos karo aviacijos metai“, E. Grunskis — „Lietuvos kariuomenės tradicija rezistencijos kovose“, J. Gečas — „Valstybė ir krašto apsauga“.

Konferencija įamžinta kino juostoje. Jos medžiagą nutarta išleisti.

A. Šoliūnas

JONO BASANAVIČIAUS 140-UJŲ GIMIMO METINIŲ MINĖJIMAS

1991 m. lapkričio 20 d. Vilkaviškyje, kultūros namų salėje, Higienos mokslinio tyrimo institutas surengė konferenciją, skirtą Jono Basanavičiaus 140-osioms gimimo metinėms ir 100-ai metų nuo knygos „Materialy za sanitavnata etnografija na Bolgarija“ išleidimo paminėti.

Buvo perskaityti 6 pranešimai: A. Čeredėjevaitės — „Dr. J. Basanavičiaus gyvenimo svarbiausi etapai“, D. Arlauskienės ir M. Zakas — „Medicinos mokslų studijos — lietuvių tautos praeities tolesnis pažinimas“, P. G. Sapadžijevs (Bulgarija) — „Profesinė ir mokslinė veikla Bulgarijoje“, dr. S. Biziulevičiaus ir A. Svičiulio — „Dr. J. Basanavičius — lietuvių tautinio atgimimo žadintojas ir ugdytojas“, R. Miknio — „Dr. J. Basanavičius — politikas, liberalinės minties reiškęjas“, S. Laurenčikaitės — „Dr. J. Basanavičius romantizmo šviesoje“.

Po pranešimų pažinoję dr. Joną Basanavičių P. Čibiras ir P. Razmukas dalijosi prisiminimais, įspūdžiais. Pranešimus nutarta išleisti atskira knyguote.

R. Miknys

ANTROJI LIETUVOS METRIKOS TYRINĖTOJŲ KONFERENCIJA

1991 m. lapkričio 26—27 d. Vilniuje, Lietuvos istorijos institute, į tradicinę tampančią Lietuvos Metrikos (toliau — LM) tyrinėtojų konferenciją (pirmoji įvyko taip pat Vilniuje 1988 m.) susirinko mokslininkai iš Dnepropetrovsko, Kijevo, Maskvos, Minsko ir, savaime suprantama, Vilniaus mokslinio tyrimo bei aukštųjų mokyimo įstaigų — iš viso septyniolika pranešėjų.

Jų skaitytus pranešimus galima suskirstyti į kelias grupes. Vienuose tradiciškai ir toliau į LM žiūrima kaip į kompleksą šaltinių įvairiais socialinės, politinės, kultūros istorijos ir kt. klausimais, nagrinėjamos informacinės galimybės, vienos temos duomenų reprezentacijos ir panaudojimo perspektyvos. Prie šios grupės pranešimų priskirtini: dr. hab. A. Choroškėvič (Maskva) — „LM kaip šaltinis Rusų valstybės istorijai“, G. Derbinos (Minskas) — „Vedybinės ir šeimos teisinės istorijos šaltiniai LM“, ist. m. kand. L. Ivanovas (Minskas) — „XVI a. religinių santykių atspindžiai LM“, ist. m. kand. S. Abrosimovas (Dnepropetrovskas) — „LM

akademiko D. Jarockio darbuose", A. Makarčiko (Minskas) — „LDK seimų dokumentai LM knygoje“. Pažymėtina, kad LM, kaip kompleksinio šaltinio, duomenimis vis labiau remiamasi tyrinėjant istorinę geografiją. Šiai problematikai buvo skirti trys pranešimai: V. Nosevičiaus ir ist. m. kand. M. Spiridonovo (Minskas) — „LDK „Rusia“, LM duomenimis“, ist. m. kand. E. Rusinos (Kijevas) — „LM kaip šaltinis Seversko žemės istorijai“ ir ist. m. kand. M. Spiridonovo (Minskas) — „Minsko pavieta gyvenvietės, 1567 m. surašymo duomenimis“.

Kitos pranešimų grupės pagrindinė tematika buvo skirta pačios LM ir jos knygų genezei, formavimosi istorijai ir archyvinio LM fondo likimo problematikai. Tai ist. m. kand. E. Banionio (Vilnius) — „LM knygos Nr. 3 šaltiniai ir formavimosi eiga“, A. Baliulio (Vilnius) — „Kai kurie LM knygų Nr. 8 ir 7 diplomatinių dokumentų tekstų skirtumai“, G. Karaliaus (Vilnius) — „LM knygos Nr. 7 struktūros ir teksto perdavimo problematika“ ir ist. m. kand. G. Golenčenkos (Minskas) — „Kai kurie LM knygų publikavimo klausimai“ pranešimai. Dalis tyrinėtojų, nagrinėjusių LM dokumentaciją, nemaža dėmesio skyrė apskritai rašytinio dokumento funkcionavimo XV—XVI a. problematikai, o tai savo ruožtu atskleidė naujų socialinės, kultūros istorijos aspektų. Šitai atsispindėjo ist. m. kand. J. Kiaupienės (Vilnius) — „Vilniaus vietininko A. Epimacho 1549—1551 m. teismų knygos struktūros ypatumai“, N. Jakovenko (Kijevas) — „Rašytinis dokumentas Voluinėje“ ist. m. kand. P. Kulakovskio (Dniepropetrovskas) — „LDK kanceliarijos raštvedybos tradicijų įtaka Voluinės Metrikos aktų diplomatikai“, ist. m. kand. M. Byčkovos (Maskva) — „LDK ir Rusų valstybės kanceliarijų aktų kopijų knygų analogijos ir skirtumai“ pranešimuose.

Pagaliau Z. Kiaupos (Vilnius) — „LM — LDK bajorų rūpestis XVIII a. antrojoje pusėje“ ir K. Tamašausko (Vilnius) — „LM likimo klausimas 1920—1940 m.“ pranešimuose buvo paliesti LM, kaip kultūrinio palikimo, klausimai, tampantys vis aktualesni.

Konferencijos dalyviai vieningai pažymėjo, kad Lietuvos Metrikos tyrimai tampa savarankiška problematika, jungiančia įvairiaplanę tematiką, kad įvairių valstybių bei jų mokslinio tyrimo įstaiigų mokslininkams būtina ir toliau bendradarbiauti (Varšuvos mokslininkai neatvyko dėl techninių aplinkybių). Trečiąją mokslinę konferenciją, skirtą LM tyrimams, nutarta surengti Vilniuje 1993 m. spalio mėn. Lietuvos istorijos instituto Archeografijos skyriui pavesta koordinuoti organizacinį darbą, susijusį su šios problematikos mokslinių rezultatų kaupimu ir keitimusi, pagal galimybes rengti ir leisti tęstinį leidinį, skirtą LM knygų tyrimo, skelbimo klausimams bei rašytinio dokumento XV—XVI a. problematikai.

E. Banionis

1991 m. lapkričio 27—28 d. įvyko Šiaulių miesto tarybos ir Šiaulių miesto valdybos surengta respublikinė istorikų mokslinė konferencija, skirta Šiaulių miesto savivaldos 200 metų sukakčiai paminėti. Per dvi dienas buvo perskaityta 12 pranešimų. Jų autoriai — Šiaulių miesto aukštųjų mokyklų dėstytojai, muziejininkai, Lietuvos istorijos instituto bendradarbiai ir Vilniaus universiteto dėstytojai.

Konferencija pradėjo ir pirmaii pranešima „Šiaulių miesto savivaldai — 200“ padarė ist. m. kand. A. Gumuliuskas. Pirmaia diena pranešimus perskaitė istorikas E. Rimša — „Šiaulių miesto herbas“, muziejininkė archeologė B. Salatkienė — „Naujausi archeologiniai tyrinėjimai Šiauliuose“, „Aušros“ muziejaus fondų vedėja V. Milevičiūtė — „Šiaulių „Aušros“ muziejaus fondai“.

Antrąją konferencijos dieną pranešimus skaitė istorikas Z. Kiaupa — „Šiaulių gyventojų kaita ir pastovumas XVII—XVIII a.“, istorikas R. Miknys — „Labai bendros pastabos apie Mauriki Hriškevičių“, Vilniaus universiteto ist. m. dr. prof. V. Pšibilskis — „Pelikšas Bugailiškis visuomeninės veiklos ir kultūros arimuose“, Vilniaus universiteto dėstytojas ist. m. kand. S. Kaubrys — „Švietimo būklės klausimai Šiaulių apskrities savivaldybių veikloje 1919 m.“, Šiaulių pedagoginio instituto dėstytoja ist. m. kand. L. Dromantiėnė — „Nepriklausomybės laikotarpio Šiaulių pedagoginės inteligentijos pedagoginė veikla“. Idomiai prisiminimais apie savo tėva istorika, kraštotyrininka, knygnešį, pedagogą ir publicistą pasidalijo menot. m. kand. V. Rimkus „Jaroslavo Rimkaus istorijos darbai“. Pranešima tema „Šiauliai ir pirmoji sovietinė okupacija (1940—1941 m.)“ perskaitė istorikas J. Matusevičius. Konferencija pranešimu apie Šiaulių krašto pokario rezistencija baigė ist. m. kand. A. Gumuliuskas „Prisikėlimo apygarda: jos vieta partizaniniame judėjime Lietuvoje“.

Konferencijos išsamios tezės išleistos atskiru leidiniu „Šiaulių miesto savivaldai — 200“.

J. Matusevičius

TELŠIŲ MIESTO SAVIVALDOS 200 METŲ JUBILIEJUS

1791 m. gruodžio 6 d. valdovas Stanislovas Augustas, remdamasis Ketverių metų seimo nutarimais, suteikė Telšių miestui savivaldos (Magdeburgo) teises. Lygiai po 200 metų (1991 12 06) Telšiuose „Masčio“ gamyklos klubo salėje, miesto savivaldybė, rajono valdyba, Žemaičių kultūros draugija ir Telšių „Alkos“ muziejus surengė mokslinę konferenciją šiam jubiliejui paminėti.

Konferencija pradėjo ir išanginę kalbą pasakė Telšių vyskupas A. Vaičius. Rajono valdybos valdytojas P. Martinkus supažindino su rajono ir miesto problemomis, apžvelgė būdus, kaip jas spręsti, nušvietė miesto perspektyvas.

L. Valatkienė perskaitė pranešimą „Iš senosios Telšių praėities“, J. Genys — „Senieji Telšių kultūriniai sluoksniai (XV—XVIII a.)“, V. Vaivada — „Pirmasis Telšių paminėjimas istoriniuose šaltiniuose“, A. Baliulis — „Telšių miestelėnai XVII a.“, Z. Genienė — „Telšių bernardinų vienuolynas“, E. Meilus — „Iš telšiškių gyvenimo XVIII a.“, Z. Kiaupa — „Telšių miesto savivaldos pradžia“, ist. m. kand. E. Rimša — „Telšių miesto herbas“, filol. m. dr. R. Mikšytė — „Karolina Praniauskaitė“, ist. m. kand. A. Kulakauskas — „Kas yra žemaičiai?“, J. Norkevičius — „Telšių mokytojų seminarija“, V. Vaičekauskas — „Švietimas Telšiuose 1918—1940 m.“, ist. m. kand. S. Kaubrys — „Vietinių savivaldybių Telšiu apskrityje veiklos broožai 1918—1919 m.“, J. Andriusevičius — „Iš Telšių savivaldybės veiklos“, A. Katilius — „Pirmasis Telšių vyskupas Justinas Staugaitis“.

Veikė Telšių istorijai skirta paroda, koncertavo liaudies muzikos ansamblis.

E. Meilus

ETNOGRAFU KONFERENCIJA

1991 m. gruodžio 11—12 d. Lietuvos istorijos institute įvyko Etnografijos skvriaus surengta konferencija „Etninė kultūra ir tautinis atgimimas“. Išanginiu žodžiu ją pradėjo instituto direktorius akad. V. Merkys.

Pranešimus skaitė: ist. m. kand. P. Kalnius (Vilnius) — „Etninės kultūros vaidmuo tautiniame atgimime“, dr. Z. Uherekas (Praha) — „Čeku miesto tautinio identiteto kontravimas“, dr. P. Veršas (Veres) (Budapeštas) — „Nacionalizmas ir socializmas Rytu ir Vidurio Europoje“, ist. m. dr. L. Dumpe (Ryga) — „Latviu etnografijos mokslo formavimasis tautinio atgimimo laikotarpiu (XIX a. antroji pusė)“, ist. m. kand. V. Milius (Vilnius) — „Žemės ūkio rūmai — lietuvių etninės kultūros nuoselėtoias“, I. Šidiškienė (Vilnius) — „Lietuvių tautinių drabužių atkūrimo problematika (XX a. pirmoji pusė)“, ist. m. kand. L. Kazlauskienė (Vilnius) — „Tautinio atgimimo itaka lietuvių bitininkvstės raidai“, S. Gutautas (Vilnius) — „Lietuvių psichikos ypatybės ir kaimo architektūra“, R. Paukštvtė (Vilnius) — „Švietimo itaka lietuvių gimtavių papročiams Lietuvoje“, Ž. Šaknys (Vilnius) — „Jaunimo laisvalaikio tradicijos ir inovacijos Lietuvoje (XX a. 3—5 dešimtmetis)“, V. Mačiėkus (Vilnius) — „Kaimo savivalda ir dorovė“, ist. m. kand. R. Merkienė (Vilnius) — „Tautinis atgimimas ir lietuvių bės simboliai“, techn. m. kand. R. Guzevičiūtė (Vilnius) — „Pilietinių ir tautinių nuostatų apraiškos Lietuvos bajorų drabužiuose (1831—1863 m.)“, A. Čepaitienė (Vilnius) — „Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių rankdarbiai 1945—1956 metais: valstybingumo simboliai ir tautinės aspiracijos“, ist. m. kand. J. Kudirka (Vilnius) — „Prahos pavasaris ir lietuvių liaudies kultūra“,

ist. m. kand. A. Vyšniauskaitė (Vilnius) — „Tautinės savimoneės raiška lietuvių vestuvių papročiuose“.

Diskusijos sukosi apie etnopolitiką, papildymuose buvo nurodoma lietuvių ir kitų tautų visuomeninio bei kultūrinio gyvenimo paralelių. Pranešimus su santraukomis anglų ar vokiečių kalba numatoma išleisti atskiru leidiniu.

V. Milius

KAZIO GRINIAUS 125-UJŲ GIMIMO METINIŲ MINĖJIMAS

1991 m. gruodžio 17 d. Lietuvos istorijos instituto Partijų istorijos skyrius Lietuvos Mokslų akademijos prezidiumo salėje surengė konferenciją-minėjimą, skirtą nepriklausomos Lietuvos kūrejo, Lietuvos Respublikos prezidento dr. Kazio Griniaus 125-osioms gimimo metinėms. Išanginį žodį tarė Lietuvos istorijos instituto direktorius akad. V. Merkys.

Buvo perskaityti 8 pranešimai: R. Miknio — „K. Grinius — varpininkas“, ist. m. kand. D. Blažytės — „Pirmosios Lietuvos koalicinės vyriausybės pirmininkas“, ist. m. dr. A. Eidinto — „K. Grinius — Lietuvos valstybės prezidentas“, ist. m. kand. J. Jakaitienės — „K. Grinius — Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos veikėjas“, J. Norvaišienės — „K. Grinius — Lietuvos sveikatos apsaugos organizatorius“, E. Makauskienės — „K. Grinius — gydytojas“, ist. m. kand. J. Bogušausko — „K. Grinius ir Lietuvos jaunimas“, S. Buchavecko — „K. Griniaus antinacinė veikla 1941—1944 m.“.

Po pranešimų pasisakė Lietuvos demokratų partijos, Lietuvos valstiečių sąjungos atstovai, K. Griniaus kraštiečiai iš Marijampolės, besirūpinantys jo vardo įamžinimu bei palaikų perkėlimu iš JAV į gimtinę — Selemą. Pranešimus nutarta išleisti atskira knygute.

Konferencijoje-minėjime dalyvavo Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas V. Landsbergis, K. Griniaus giminės. Koncertavo Lietuvos Mokslų akademijos mišrus choras.

R. Miknys

Moksliniai ryšiai

1991 01 25 Vilniuje, Menininkų rūmuose, konferencijoje Petro Vileišio 140-osioms gimimo metinėms paminėti Ž. Norkūnas skaitė pranešimą „Petro Vileišio biografijos metmenys“.

* * *

1991 03 02 Pasaulinės gydytojų federacijos už žmogaus gyvybę Lietuvos asociacijos ir Vilniaus mokytojų namų Vilniuje surengtoje konferencijoje „Jaunimo ruošimas šeimai“ ist. m. kand. A. Vyšniauskaitė skaitė pranešimą „Motinystės samprata lietuvių papročiuose“.

* * *

1991 03 04—05 Slavistikos ir balkanistikos instituto Maskvoje organizuotoje konferencijoje „Slavai ir jų kaimynai: tarptautiniai ryšiai feodalizmo epochoje“ ist. m. kand. E. Banionis skaitė pranešimą „LDK kanceliarijos raštininkai, ideologinėje kovoje su Rusų valstybe XV a. pabaigoje“.

* * *

1991 03 20 Kaliningrade Kultūros fondo surengtoje diskusijoje „Senoji mūsų krašto praeitis“ V. Šimėnas skaitė pranešimą „Vakarų baltai archeologijos duomenimis“.

* * *

1991 03 23 Rygoje Dievturių draugijos konferencijoje „Baltų šventvietės“ V. Šimėnas skaitė pranešimą „Rambyno kalnas“.

* * *

1991 04 18 Mokslininkų rūmų ir Lietuvos valst. archyvo surengtoje konferencijoje „Lietuvos kariuomenė 1918—1940 m.“ ist. m. kand. G. Surgailis skaitė pranešimą „Nepriklausomybės kovos“.

* * *

1991 04 20—21 Lochusalu (Estija) vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Baltijos jūra 2000-aisiais. Apie tarpregioninės tarpusavio saugumo ir pasitikėjimo sistemos reikalingumo ir realizavimo problemas“ pranešimus skaitė: ist. m. kand. G. Surgailis — „Lietuvos kariuomenės likimas ir karininkų dalyvavimas nacionalinio išsivadavimo kovoje 1940—1952 m.“ ir ist. m. kand. R. Zizas — „Lietuvių antinacinis pagrindis 1941—1944 m.“

* * *

1991 05 14 Vilniaus universiteto organizuotoje konferencijoje, skirtoje Prano Daunio gimimo 90-mečiui, pranešimą skaitė ist. m. kand. D. Blažytė ir ist. m. kand. Č. Bauža — „Regėjimo invalidų socialinio statuso pokyčiai Lietuvoje“.

* * *

1991 05 27—28 Lietuvos matematikų draugijos ir Matematikos ir informatikos instituto Vilniuje surengtoje Lietuvos matematikų draugijos XXXIII konferencijoje J. Banionis skaitė pranešimą „Vytauto Didžiojo universiteto matematikų darbai (1930—1940 m.)“.

* * *

1991 06 19—22 Arhuso universiteto Sostrup Klostore (Danija) organizuotoje konferencijoje „Baltijos regionas: socialinė ir kultūrinė raida nuo Kristaus gimimo iki 1200 m.“ ist. m. kand. V. Kazakevičius skaitė pranešimą „Laidojimo papročiai vidurio Lietuvoje Didžiojo tautų kraustymosi metu“.

* * *

1991 09 01—07 Bratislavoje (Slovakija) įvykusiame XII tarptautiniame archeologų kongrese V. Šimėnas skaitė pranešimą „Atilos valstybės ir baltai“.

* * *

1991 09 07—09 Bonoje (Vokietija) Tolkemitos (Prūsų senovės draugijos) suvažiavime V. Šimėnas skaitė pranešimą „Religinė reforma Prūsijoje I tūkstantmečio viduryje“.

* * *

1991 09 07—08 V. Šimėnas Bonoje, Anabergo pilyje, dalyvavo Tolkemitos (etninių prūsų draugija) suvažiavime ir perskaitė pranešimą „Religinė reforma Prūsijoje I m. e. tūkstantm. viduryje“. Buvo perskaityti dar 9 pranešimai apie pagoniškąją prūsų kultūrą. Iš Lietuvos suvažiavime dalyvavo ir akademikas prof. V. Mažiulis, kuris perskaitė pranešimą „Skalvių ir nadruvių prūsiskumo klausimu“.

* * *

1991 09 09—12 V. Šimėnas lankėsi Frankfurte prie Maino Romėnų—germanų komisijoje. („Römisch—Germanische Kommission“), susipažino su šio instituto struktūra, biblioteka ir fondais. Su instituto direktoriumi Zygmariu fon Šnurbainu aptartos tolesnio bendradarbiavimo galimybės. Jo patarimu susitikta su Frankfurto prie Maino ir Mainco miestų archeologijos muziejų direktoriais, kalbėtasi dėl archeologinės parodos rengimo Vokietijoje bei archeologinių dirbinių restauravimo ir restauratorių tobulinimosi Vokietijoje galimybų.

* * *

1991 09 17 Trečiojoje religijos filosofijos ir bažnytinio meno studijų savaitėje (Sinoikijoje) Kaune A. Grickevičius skaitė pranešimą „Lietuvių ir žemaičių kalbų mokėjimas tarp Popiežiškiosios seminarijos Vilniuje XVII a. antro ketvirčio (1629—1647) studentų“.

* * *

1991 09 29—10 08 ist. m. kand. T. Bairašauskaitė ir fiz.-mat. m. kand. I. Šenavičienė ekvivalentinių bevaliutinių mainų pagrindu buvo mokslinėje komandiruotėje Lenkijos MA Švietimo ir technikos istorijos institute Varšuvoje. T. Bairašauskaitė Vyriausiajame senųjų aktų archyve rinko medžiagą apie Lietuvos totorius XIX a., I. Šenavičienė Lenkijos MA archyve, Vyriausiajame senųjų aktų archyve, Tautinės bibliotekos Mikrofilmų skyriuje — apie fizikos mokslus Vilniaus universitete 1803—1832 m.

* * *

1991 10 16 Ouklendo universiteto (JAV) prof. dr. L. V. Gerulaitis, skaitantis paskaitas Vilniaus universitete, Lietuvos istorijos institute papasakojo apie svarbiausias istorijos mokslo kryptis Vakaruose.

* * *

1991 10 22—25 Baltarusijos kultūros fondo Gardino srities skyriaus organizuotoje konferencijoje „LDK tautų kultūra: XIII—XX a. pr.“ Gardine ist. m. kand. E. Banionis skaitė pranešimą „LDK kai kurios pagrindinės valstybinės ir kultūrinės raidos tendencijos XV—XVI a.“

* * *

1991 10 26—31 Oslo universiteto Archeologijos, meno istorijos ir numizmatikos instituto organizuotoje konferencijoje „Peregrinatis Gothica“ ist. m. kand. V. Kazakevičius skaitė pranešimą „Didysis tautų kraustymasis ir baltai“.

* * *

1991 11 18—20 Pskove įvykusiame XXXIII seminare „Pskovo ir Pskovo žemės archeologija ir istorija“ V. Šimėnas skaitė pranešimą „Zoomorfinių segių atsiradimas baltų kraštuose“.

Ekspedicijos

ARCHEOLOGINIŲ PAMINKLŲ TYRINĖJIMAI LIETUVOJE 1991 METAIS

1991 m. archeologinius paminklus tyrinėjo 13 įstaigų: Lietuvos istorijos institutas (toliau — LII), Vilniaus universiteto Archeologijos ir etnologijos katedra (VU), Vilniaus pedagoginio instituto Baltų proistorės katedra (VPI), Lietuvos kultūros paveldo mokslinis centras (KPMC), Paminklų restauravimo projektavimo institutas (PRPI), Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejus (IEM), Kauno vals-

tybinis istorijos muziejus (KVIM), Šiaulių istorijos ir etnografijos muziejus „Aušra“ (ŠAM), Trakų istorijos muziejus (TIM), Biržų krašto muziejus „Sėla“ (BKM), Utenos kraštotyros muziejus (UKM), Mažosios Lietuvos istorijos muziejus (MLIM), Kretingos kraštotyros muziejus (KKM).

Archeologai dirbo 64 vietose. Tyrinėti ir žvalgyti 6 akmens amžiaus paminklai (ištirta 789 kv. m), 2 piliakalniai (ištirta apie 230 kv. m) ir 9 gyvenvietės (ištirta apie 1062 kv. m), 3 geležies amžiaus pilkapynai (ištirti 7 pilkapiai, rasti 7 kapai: 3 degintiniai ir 4 griautiniai), 7 plokštiniai kapinynai (ištirta 3543 kv. m, rasta 120 kapų, iš jų 1 degintinis kapas ir 4 žirgų kapai), 5 feodalizmo epochos kapinynai (ištirta 425,5 kv. m, rasti 87 kapai), 26 vietose tyrinėtos feodalizmo laikotarpio gyvenvietės, dvarvietės, miestų teritorijos (ištirta daugiau kaip 4087 kv. m), 7 objektų tyrinėjimai (daugiau kaip 105 kv. m) archeologijai duomenų nedavė.

Pateikiamas abėcėlinis tyrinėtų paminklų sąrašas. Nurodoma paminklą tyrinėjusi įstaiga, vadovas, darbų apimtis ir rezultatai.

1. Akmens, žalvario amžių gyvenvietės ir kapai

1. **Dusia**, Lazdijų raj., Teizų apyl. IEM (vad. V. Juodagalvis) tyrinėjo 8-ą žalvario amžiaus gyvenvietę. Ištirta 140 kv. m, aptiktas iki 20 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta ūkinių duobių, stulpaviečių, keramikos ir titnago dirbinių.

2. **Gluobiai**, Šakių raj., Būblelių apyl. IEM (vad. V. Juodagalvis) tyrinėjo 1-ą neolito gyvenvietę. Ištirta 52 kv. m, aptiktas 20—40 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta židinių, stulpaviečių bei įgilinto pastato pėdsakų.

3. **Kretuono 1c** gyvenvietė, Švenčionių raj. ir apyl. LII (vad. A. Girininkas) tyrinėjo senojo žalvario amžiaus gyvenvietę. Ištirta 130 kv. m. Aptikta vėlyvojo neolito keramikos, kaulo, rago ir titnago dirbinių. Rasti 2 suardyti kapai (išliko tik kaukolės).

4. **Kulautuva**, Kaunas. KVIM (vad. K. Rickevičiūtė) toliau tyrinėjo čia esantį kapinyną. Atidengė 245 kv. m plotą. Rado mezolito ir neolito dirbinių, 6 sudegintų mirusiųjų kapus, iš jų 5 datuojami I a. pab.—II a. vid.

5. **Papiškės**, Šalčininkų raj., Pabarės apyl. LII (vad. D. Brazaitis) toliau tyrinėjo Vokės aukštupyje akmens bei žalvario amžiaus gyvenvietę. Ištyrė apie 70 kv. m. Aptiko mezolito ir žalvario amžių kultūrinius sluoksnius. Rado nemažai titnago dirbinių, keramikos, keletą kaulo dirbinių bei gintaro papuošalų fragmentų.

6. **Šventoji** (Palanga). LII (vad. R. Rimantienė) 8-ą sezoną tyrinėjo 4-ą vėlyvojo neolito gyvenvietę. Vakarinėje buvusios pelkės pakrantėje ištirta 152 kv. m. Aptikta Narvos ir Pamarių kultūrų sluoksnių. Rasta nemaža medžio dirbinių. Svarbiausias iš jų yra 155 cm ilgio karčių klojinys, prijungtas prie butinio, virš kurio

gulėjo antro lūžusio butinio dalys bei, kartis su buože. Surinkta apie 600 smaliadugnių Narvos kultūros puodų šukių, kaulo, rago dirbinių, žvėrių kaulų ir žuvų ašakų. Pamarių kultūros sluoksnyje rasta keramikos šukių.

2. Piliakalniai ir geležies amžiaus gyvenvietės

1. **Birutės kalnas** (Palanga). MLIM. (vad. V. Žulkus) tyrinėjo čia esančią gyvenvietę. Atidengta 97 kv. m. Aptiktas 70—110 cm storio kultūrinis sluoksnis (7 horizontai) ir 13 pastatų pėdsakų. Rasta molio krosnių, židinių liekanų. Radiniai datuojami I tūkstantm. pab.—XIV a.

2. **Dauglaukis**, Tauragės raj., Dauglaukio apyl. VPI (vad. A. Malonaitis) tyrinėjo naujai aptiktą I—IV a. gyvenvietę. Iširta 100 kv. m, 250 cm gylyje aptiktas 30—40 cm kultūrinis sluoksnis su smulkiais keramikos bei kaulų fragmentais, vaiko kapas, datuojamas XIV—XV a.

3. **Jurgaičiai**, Šiaulių raj., Meškuičių apyl. LII (vad. J. Stankus) tyrinėjo piliakalnio šiaurės rytų papėdės dalį. Atidengta 272 kv. m, rastas 40—60 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuris arčiau piliakalnio sudarė iki 50—60 cm. Papėdės viduryje aptikta židinių, įrengtų iki 30 cm gylio duobėse, panaudojant molį ir akmenis. Juose rasta ornamentuotų puodų šukių, gyvulių kaulų, prie kai kurių duobių pastebėta kuolų liekanų.

Tirtoje teritorijoje aptikta įvairių buities dirbinių bei unikalių sidabrinės segės fragmentas. Iš medžiagos sprendžiama, kad žmonės čia gyveno X—XII.

4. **Kernavė**, Širvintų raj., Musninkų apyl. VU ekspedicija (vad. A. Luchtanas) Pajautos slėnyje apie 90 m į šiaurę nuo Neries atidengė 200 kv. m. Aptikta 14 ankstyvojo geležies amžiaus degintinių kapų, kuriuos galima skirti brūkšniuotosios keramikos kultūrai. Rasta neolito, romėniškojo laikotarpio gyvenviečių bei XIII—XIV a. miesto kultūriniai sluoksniai.

5. **Kernavė**, Širvintų raj., Musninkų apyl. VU ekspedicija (vad. A. Luchtanas) tyrinėjo tariamo Kernavės alko vietą pušyne prie Neries. Iširta 50 kv. m. Aptiktas neolito (III tūkstantm. pr. Kristų vidurio) kultūrinis sluoksnis, vienas kitas romėniškojo laikotarpio bei XIII—XIV a. radinys.

6. **Liudiškiai**, Anykščių raj. ir apyl. LII (vad. G. Zabiela) į rytus nuo piliakalnio, papėdėje ištyrė 9 kv. m. Aptikta pirmųjų m.e.a. kultūrinio sluoksnio liekanų, rasta lipdytinės keramikos.

7. **Pakalniai**, Utenos raj., Pakalnių apyl. LII (vad. G. Zabiela) į pietus nuo piliakalnio ištyrė daugiau kaip 20 kv. m. Rasta piliakalnio papėdės gyvenvietė.

8. **Žardė**, Klaipėdos raj., Dovilų apyl. PRPI Klaipėdos filialas (vad. J. Genys) tyrinėjo 1-ą (vakarinę) gyvenvietę. Iširta 224 kv. m, aptiktas iki 140 cm storio kultūrinis sluoksnis. Rasta I tūkstantm.

pab.—XII—XIII a. pastatų su įvairių tipų židiniiais, ūkinių duobių bei gatvės liekanų.

9. **Seimyniškeliai**, Anykščių raj. ir apyl. LII (vad. G. Zabiela) piliakalnyje ištyrė 100 kv. m. Aptiktas labai suardytas XIII a. kultūrinis sluoksnius su medinių statinių liekanomis. Rasta keramikos bei arbaletinis strėlės antgalis. Į pietryčius nuo piliakalnio ant rame papilyje ištirta apie 10 kv. m, bet kultūrinio sluoksnio neaptikta.

10. **Žemaičių kalnelis** Palangos parke (Palanga). MLIM (vad. V. Žulkus) toliau tyrinėjo senovės gyvenvietę. Atidengta 140 kv. m. Kultūrinis sluoksnius nuo 40 iki 100 cm storio. Išskirti 7 horizontalai, rasta pastatų liekanų, židinių, molinių krosnių padų, lipdytinės grublėtu, lygiu paviršiumi bei žistos keramikos. Radiniai datuojami I tūkstantm. antrąja puse—XIV a. Taip pat čia aptikti 58 kapai, iš kurių 27 apardyti arba visai suardyti. 34 kapuose rasta įkapių bei aprangos liekanų. Įkapės ir monetos leidžia kapus datuoti XV a. antrąja puse—XVI a. pradžia ir skirti juos kuršiams.

11. **Šinkūnai**, Ukmergės raj., Siesikų apyl. LII (vad. R. Jarockis) toliau tyrinėjo piliakalnio liekanas šiaurės vakarų papėdėje bei buvusios kalvos viršūnės pietvakarių dalyje. Ištirta daugiau kaip 120 kv. m. Rasta nemaža lipdytų puodų šukių lygiu, brūkšniuotu, grublėtu paviršiumi bei gludintos keramikos šukių.

3. Geležies amžiaus pilkapynai

1. **Paduobė-Šaltaliūnė**, Švenčionių raj., Švenčionių apyl. IEM (vad. V. Steponaitis) toliau tyrinėjo 3-os grupės pilkapius. Ištirtas 1 pilkapis su akmenų vainiku. Rasti 2 degintiniai kapai, datuojami VI a.

2. **Paragaudis**, Šilalės raj., Kvėdarnos apyl. VU ekspedicija (vad. M. Michelbertas) toliau tyrinėjo Paragaudžio pilkapyną. Ištyrė 5 pilkapius, aptiko 4 griautinius I—II a. kapus. Tarp įkapių — žalvariniai papuošalai, geležiniai darbo įrankiai ir ginklai. Rasta unikalai apyrankė trimitiniais galais.

3. **Skersabalė**, Trakų raj. ir apyl. TIM (vad. G. Abaravičius) tyrinėjo čia esantį pilkapyną. Ištirtas apardytas pilkapis pilkapyno rytuose. Rytinėje dalyje ant pagrindo aptiktas smarkiai apardytas akmenų vainikas. Rastas degintinis vyro kapas su įkapėmis: labai profiliuota geležine sege, geležine ovalia diržo sagtimi be liežuvėlio bei geležiniu pentinu. Radiniai datuojami V a.

4. Geležies amžiaus plokštiniai kapinynai

1. **Baičiai**, Klaipėdos raj., Dovilių apyl. MLIM (vad. R. Banytė) toliau tyrinėjo čia esantį kapinyną. Ištirta 83 kv. m. Rasta 10 kapų, datuojamų IV a. Visi su akmenų vainikais. Senojo kapinyno paviršiaus lygyje aptikta apeiginių laužaviečių vietų.

2. Dauglaukis, Tauragės raj., Dauglaukio apyl. VPI (vad. E. Jovaiša) tęsė kapinyno tyrinėjimus. Ištirta 120 kv. m, rasta 11 I—II a. kapų bei akmenų konstrukcijos dalis, priklausanti kapų sistemai.

3. Greižėnai, Tauragės raj., Lauksargių apyl. LII (vad. A. Asadauskas) baigė 1990 m. pradėtus kapinyno tyrinėjimus. Ištirta 500 kv. m, aptikta 14 ankstyvuojų (?) geležies amžiumi datuojamų laužaviečių, kuriose rasta keramikos šukių bei žvėrių kaulų. Kapinynas suardytas, surinkta tik pavienių V a. radinių.

4. Kalniškiai, Raseinių raj., Verėduvos apyl. LII (vad. V. Kazakevičius) tęsė kapinyno tyrinėjimus. 285 kv. m plote aptiko 18 V—VI a. griautinių ir 1 VI a. pab. degintinių kapą.

5. Lazdininkai (Kalnalaukis), Kretingos raj., Darbėnų apyl. KKM (vad. D. Butkus, J. Kanarskas) Lazdininkų (Kalnalaukio) kaimo laukuose, kalvoje tarp Darbos ir Lazdupio upelių atliko žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus kapinyne. Atidengė daugiau kaip 100 kv. m, rado 7 kapus su akmenų vainikais ir 4 simbolinius žirgų kapus, datuojamus III a. Kapuose įkapių nedaug, tačiau yra unikalių.

Po kapais aptiktas ankstyvosios gyvenvietės kultūrinis sluoksnis.

6. Lieporiai (Šiauliai). LII ir ŠAM (vad. I. Vaškevičiūtė, B. Salatkienė) tęsė kapinyno tyrinėjimus. Ištyrė 2339 kv. m, rado 65 kapus, kurie datuojami VII—VIII a. Atsistiktiniai radiniai leidžia kapinyno chronologiją pratęsti iki IX a.

7. Užpelkiai, Kretingos raj., Rūdaičių apyl. MLIM (vad. A. Bliujienė) tęsė kapinyno tyrinėjimus. Ištirta 86 kv. m, rasti 9 IV—V a. apardyti kapai bei pavienių to paties laikotarpio radinių. Kai kuriuose kapuose rasta akmenų vainikų liekanų. Aptiktas vidinis akmenų vainikas sukrautas iš 11 didelių, vietomis moliu sutvirtintų, akmenų.

5. XIV—XVIII a. kapinynai

1. Jutkoniai, Panevėžio raj., Naujamiesčio apyl. Baigti Jutkonių senkapio tyrinėjimai (vad. A. Gedeikis). Ištirta 30 kv. m. Rasti 4 kapai, datuojami nuo XVI a. pradžios iki XVII a. ir vėlesniu laikotarpiu.

2. Kloviniai, Utenos raj., Mockėnų apyl. UKM (vad. D. Ribokas) tyrinėjo čia esantį senkapį. Ištirta 234,5 kv. m, rasti 63 kapai, iš kurių tik 3 su įkapėmis. Kape Nr. 15 rastas vienas, kape Nr. 35—3 variniai Jono II Kazimiero šilingai, kape Nr. 25—varinis žiedas. Atsistiktinai rasta neornamentuota puodo šukė. Kapinyną galima datuoti XVII a. antrąja puse—XVIII a. pradžia.

3. Pienionys, Anykščių raj. Šeimyniškių apyl. LII (vad. G. Zabiela) kapinyno vietoje ištyrė 23 kv. m, rado XVIII a. kapų bei įkapių.

4. Rukliai, Utenos raj., Sudeikių apyl. UKM (vad. D. Ribokas) tęsė kapinyno tyrinėjimus. Ištyrė 98 kv. m, rado 20 kapų.

Būdingiausias įkapės yra peiliai ir XVI a. monetos, daugiausia Žygimanto II Augusto denarai.

5. Šeimyniškiečiai, Anykščių raj. ir apyl. LII (vad. G. Zabiela) karjero suardytame senkapyje ištyrė 20 kv. m. Rado pavienių žmonių kaulų iš suardytų XVIII—XIX (?) a. kapų.

6. Šlavenai, Anykščių raj. ir apyl. LII (vad. G. Zabiela) suardytame kapinyne ištyrė 20 kv. m, rado pavienių žmonių kaulų iš suardytų XVIII—XIX a. kapų.

6. Feodalinės epochos gyvenvietės, dvarvietės ir miestai

1. Anykščiai:

a) LII (vad. G. Puodžiūnas) toliau tyrinėjo dvarvietės teritoriją. Atidengta 146 kv. m. Aptiktas XVI a. pab.—XVIII a. kultūrinis sluoksnis. Rasta keramikos, koklių, buities reikmenų, 2 švediškos monetos.

b) LII (vad. G. Zabiela) į rytus nuo bažnyčios skvere, būsimo paminklo A. Baranauskui vietoje, ištyrė 100 kv. m. Rastas II—I tūkstantm. pr. Kristų ribos gyvenvietės kultūrinis sluoksnis su nežymiai brūkšniuota keramika, titnaginiu kirveliu bei iki 100 cm storio XV—XX a. miesto kultūriniai sluoksniai su šio laikotarpio keramika, monetomis, kitais radiniais.

Apie 30 m į rytus nuo šios vietos ištirta apie 20 kv. m. Rasti iki 130 cm storio XVIII—XX a. miesto kultūriniai sluoksniai.

c) Sklype, šalia Paupio gatvės Nr. 8 ištirta 21 kv. m. Rastas iki 105 cm storio kultūrinis sluoksnis datuojamas XIX—XX a.

d) Sklype, esančiame Pergalės ir Vienybės gatvių kampe, ištirta 35 kv. m. Rasta XIX a. kapų.

2. Biržai:

a) Senamiestis. BKM (vad. A. Baublys) ištyrė 310 kv. m plotą Rotušės gatvėje Nr. 28. Aptiktas iki 100 cm storio kultūrinis sluoksnis. Rytinėje sklypo dalyje atidengta iš plytų ir akmenų mūryta siena bei 7 įvairaus dydžio patalpos.

Aptikta koklių, monetų bei kt. radinių, kurie leidžia pastatą datuoti XVII a. vid.—XVIII a. pradžiai ir laikyti jį Radvilų dvaro dalimi.

b) BKM (vad. A. Baublys) toliau kasinėjo sklypą, skirtą miesto universalinės parduotuvės statybai. Ištirta 500 kv. m. Aptiktas nuo 120 iki 320 cm storio kultūrinis sluoksnis. Vakarinėje ploto dalyje rasta dviejų XVII a. vid. ar pab. medinių pastatų liekanų bei krosnių padų. Aptikta koklių, buitinės keramikos, monetų.

Aptiktas XVII—XVIII a. minimas lietaus vandeniui surinkti griovys, einantis nuo liuteronų bažnyčios Apaščios upės link.

c) BKM (vad. R. Songailaitė) tęsė Biržų piliavietės pietvakarių ir šiaurės vakarų dalies rūmų tyrinėjimus. Ištirta apie 90 kv. m. Pietvakarių pylime 180 cm gylyje rastas pirmos pilies pamatų kampas su 2 langų nišomis ir skersinėmis sienomis. Aptikta nemaža herbinių Kristupo Radvilos Perkūno ir renesansinių koklių.

3. Kėdainiai

Senamiestis. PRPI (Kaunas) (vad. A. Juknevičius) toliau tyrinėjo senosios turgavietės pietinę dalį. Ištirta 320 kv. m. Aptiktas 140—160 cm storio kultūrinis sluoksnius, datuojamas XIV—XIX a.

4. Palėvenė, Kupiškio raj., Noriūnų apyl.

KPMC (vad. P. Tebelškis) vykdė Palėvenės vienuolyno teritorijos žvalgomojus tyrinėjimus. Ištirta apie 56 kv. m. Aptiktas nuo 100 iki 240 cm kultūrinis sluoksnius. Atidengti akmenų latakai, iki šiol nežinomi vienuolyno korpuso pamatai, datuojami XVII a. pab.—XVIII a. pradžia. Rasti 59 XVII—XIX a. radiniai: monetų, koklių, puodų šukių, tinklų pasvarų, molinė pypkės galvutė ir kt.

5. Rokiškis

LII (vad. G. Puodžiūnas) vykdė archeologinės priežiūros darbus Rokiškio senamiesčio sklype, esančiame Respublikos gatvėje tarp pastatų Nr. 10 ir 16. Atidengta apie 500 kv. m. Kultūrinis sluoksnius bei keramika datuojami XIX—XX a.

6. Šeduva, Radviliškio raj. PRPI (Kaunas) (vad. A. Juknevičius) senosios turgavietės šiaurinėje dalyje ištyrė 80 kv. m. Aptiko 80—100 cm kultūrinį sluoksnį, datuojamą XVII a. vid.—XIX a. antroje puse. Atidengti karčemos ir arklidžių mūriniai pamatai bei nustatytas pastato planas.

7. Šeimyniškėliai, Anykščių raj., Šeimyniškių apyl. LII (vad. G. Zabiela) senovinės gyvenvietės vietoje ištyrė 10 kv. m. Rado iki 20 cm storio XVII—XVIII a. kultūrinį sluoksnį. Surinkta žistos keramikos šukių.

8. Šilutė

PRPI Klaipėdos filialas (vad. J. Genys) sklype Klaipėdos gatvėje Nr. 1 ištyrė 47 kv. m, aptiko iki 160 cm storio XVII—XIX a. kultūrinį sluoksnį.

9. Tytuvėnai, Kelmės raj.

KPMC (vad. V. Morkūnas) vykdė archeologinius tyrinėjimus Tytuvėnuose, kalvelėje į pietus nuo buvusio vienuolyno tvenkinio. Ištirtame 35 kv. m plote aptiko nemaža keramikos, koklių fragmentų, geležinių peilių bei tinklo pasvarų. Radiniai datuojami XVIII a. pab.—XX a. pradžia.

10. Trakai

a) TIM (vad. B. Lisauskaitė) bernardinų vienuolyno vietoje vykdė žvalgomojus archeologinius tyrinėjimus. Atidengta bažnyčios ir vienuolyno pamatų fragmentų. Nustatyta, kad bažnyčia buvusi vienanavė, rūšiai skliautiniai su plytų grindimis, kurios vietomis suardytos kasant duobes. Aptikta didikų ir dvasininkų kapų. Rasta smeigtukų, kniedžių, metalizuotų audinių siūlų, žalvarinis kabutis.

Vienuolyno kiemas grįstas akmenimis, grindiniai baltinti kalkėmis, prieš įvažiavimą kiemas buvo aptvertas ažuolinių šulų tvora. Visa tai sietina su XIX a. viduryje bernardinų vienuolyne įrengtu kalėjimu.

b) Šalia Birutės gatvės PRPI (vad. A. Lisanka) buvusio pastato Nr. 22 teritorijoje ištyrė apie 7 kv. m. Aptiko XVII—XX a. kultūrinį sluoksnį.

11. Ukmergė

LII ekspedicija (vad. A. Varnas) tyrinėjo teritoriją, esančią 100 m į rytus nuo Ukmergės piliakalnio (apsauginėje zonoje), Šventosios dešinėje pakrantėje. Įvairiose vietose ištirta 12 kv. m. Iš keramikos sprendžiama, kad žmonės čia gyveno nuo XVII a. Kultūrinis sluoksnis visiškai sunaikintas.

12. Vilkaviškis

LII (vad. A. Asadauskas) miesto centre, buvusio parko teritorijoje, atliko archeologinės priežiūros darbus atstatomos katedros vietoje. Vidinėje buvusių pamatų dalyje atidengta apie 800 kv. m. Rasta maždaug 70 kapų, iš kurių tik 10 nesuardyti arba apardyti. Mirusieji laidoti su lentų karstais beveik visi ta pačia kryptimi. Viršutinėje buvusių pamatų dalyje rasti keli Jono II Kazimiero (1665 m.?) šilingai bei keramikos šukių, datuojamų XVIII a.—XX a. pradžia. Pagal katedros statymo laiką (1870—1881 m.) kapus būtų galima datuoti XVII—XVIII a.

13. Vilnius:

a) Šalia Malūnų gatvės Nr. 3, 5 PRPI (vad. K. Katalynas) tęsė bernardinų vienuolyno, įkurto 1495 m., ūkinio kiemo tyrinėjimus. Atidengta 89 kv. m, aptiktas intensyvus kultūrinis sluoksnis su daug radinių. Aptikta iš akmenų ir lentų klotų lataukų liekanų bei mūriniai ūkinio pastato pamatai.

b) Plikasis (Trijų kryžių) kalnas. LII (vad. V. Daugudis) tęsė 1988 m. pradėtus archeologinius kasinėjimus. Ištirta 115 kv. m buvusioje medinės Kreivosios pilies vietoje. Pilis statyta III tūkstantm. pr. Kristų buvusios gyvenvietės vietoje. Aptiktas iki 2 m kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta atviro tipo židinių, įrengtų negiluose apie 1 m skersmens įdubimuose, dažniausiai su nedidelių akmenų vainikais. Taip pat rasta įvairių gyvulių kaulų, lipdytų puodų šukių neryškiai brūkšniuotu paviršiumi.

c) PRPI (vad. A. Lisanka) Vilniaus gatvėje prie pastato Nr. 28/2 ištirtame apie 84 kv. m plote aptiktos XVI—XVII a. buvusių 12×10,5 m vartų bokšto sienų liekanos.

d) PRPI (vad. G. Stankevičius) Odminių gatvės šiauriniame pakraštyje ištyrė apie 200 kv. m. Nustatė XVI—XVIII a. horizontus, atidengė XVI a. pab. medinį vandentiekį ir šulinį. Rado XVII a. pab. amatininkų odininkų dirbtuvių liekanų: medinių kubilų, krosnių, darbo patalpų. Lokalizuoti buvusio užstatymo fragmentai. Pagrindinę radinių dalį sudarė XVI a. pab.—XVII a. buitinės keramikos šukės ir koklių fragmentai.

e) PRPI (vad. V. Vainilaitis) tyrinėjo plotą šalia Augustijonų gatvės Nr. 3. Ištirta 250 kv. m. Atidengta XVI—XVII a. medinio pastato liekanų. Rasta nemaža keramikos, kaulo ir metalo dirbinių, monetų.

f) PRPI (vad. V. Vainilaitis) atliko žvalgomočius tyrinėjimus plote šalia Pylimo gatvės Nr. 7. Ištirta apie 8 kv. m, patikslintos evangelikų kapinių ribos, aptiktas XVII a. kultūrinis sluoksnis.

g) LII (vad. V. Urbanavičius) tęsė Vilniaus Žemutinės pilies rūmų pietinio korpuso pamatų ir rūsių tyrinėjimus. Į pietus nuo

korpuso ištirta 140 kv. m. Aptiktas iki 7 m storio XIV—XIX a. kultūrinis sluoksnius.

Vidiniame renesansinių rūmų kieme, arčiau pietvakarinio jo kampo, aptikti kvadratinio 11×11 m dydžio mūrinio pastato pamatai. Plytų formatas ir vendinis jų rišimo būdas leidžia pastatą datuoti XIII a. antrąja puse—XIV a. Tam pačiam laikotarpiui priklauso ir pilies kieme bei po gotikiniu pietinių rūmų korpusu aptikti kitų sienų pamatai. Visa tai gali būti aptvarinės pilies liekanos.

h) LII ekspedicija (vad. A. Varnas) tęsė tyrinėjimus Verkių parke. Ištirta 147 kv. m. Lokalizuosas J. Masalskio XVIII a. pab. statyto architektūrinio ansamblio centrinių rūmų šiaurės rytų kampas. Atidengtoje pamatų dalyje konstatuota buvus pakeitimų, kurie leidžia kalbėti apie kelis statybos etapus.

Į rytus nuo centrinių rūmų aptikta ankstesnio pastato liekanų, kurios gali būti XVI a. pab.—XVII a. pradžioje stovėję rūmai.

Taip pat buvo tirta kalvelė, esanti apie 100 m į šiaurę nuo dabartinių Mokslininkų rūmų. Rasti 4 XV—XVI a. kapai, iš kurių 3 suardyti.

14. Z a p y š k i s

Senamiestyje PRPI (vad. S. Berulis) tyrinėdamas aptiko XVII a. kultūrinį sluoksnį. Rado XVII a. antrosios pusės pastato pamatų liekanų, keramikos, įvairių kitų radinių bei 20 XVI—XVII a. monetų.

7. Neaiškūs paminklai

1. **Benediktavas**, Ignalinos raj., Linkmenų apyl. LII etnografinės skyriaus ekspedicija (vad. A. Vaicekaskas) žvalgė spėjamo senkapio teritoriją. Atidengta 40 kv. m, kultūrinio sluoksnio nerasta.

2. **Gyliai**, Anykščių raj., Šeimyniškių apyl. LII (vad. G. Zabiela) spėjamo senkapio vietoje ištyrė 15 kv. m. Kapų nerasta.

3. **Kvėdarna**, Šilalės raj., Kvėdarnos apyl. LII (vad. A. Varnas) atliko archeologinę priežiūrą kapinyno pietryčių ir šiaurės vakarų dalyse. Nei kultūrinio sluoksnio, nei pavienių radinių neaptiko. Nustatyta, kad plane pažymėta paminklo teritorija per didelė.

4. **Liudiškiai**, Anykščių raj. ir apyl. LII (vad. G. Zabiela) senkapyje, vadinamame Ožkakalniu, ištyrė 20 kv. m, kapų nerado.

5. **Šeimyniškėliai**, Anykščių raj., Šeimyniškių apyl. LII (vad. G. Zabiela) antroje senovinėje gyvenvietėje ištyrė 10 kv. m. Rado XX a. sodybos liekanų.

6. **Tauginaičiai**, Panevėžio raj., Krekenavos apyl. Ekspedicija (vad. mokytojas A. Gedeikis) tyrinėjo senkapį buvusioje Tauginaičių kaimavietėje (Vilkų—Juodupių miške). Ištyrė 20 kv. m. Rado kapą be įkapių.

7. Telšiai

LII ekspedicija (vad. A. Merkevičius) atliko archeologinės priežiūros darbus Telšių senamiestyje tiesiamos šiluminės trasos vietoje prie Laisvės gatvės ir Masčio ežero šiaurės rytų pakraščio. Kultūrinio sluoksnio nerasta.

A. Asadauskas

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTO ETNOGRAFINĖS EKSPEDICIJOS 1991 METAIS

1991 m. Lietuvos istorijos instituto etnografai ekspedicijose dirbo nuo birželio 3 iki rugsėjo 30 d. Vadovavo S. Gutautas. Pagal tyrinėjimo objektus, vietą ir laiką dalyviai buvo suskirstyti į 20 grupių. Instituto bendradarbiams talkino samdyti dailininkai, moksliniai bendradarbiai ir laborantai.

Ekspedicijų dalyviai rinko medžiagą tokioms temoms: 1) verpimo ir audimo įrankiai (A. Čepaitienė); 2) kaimo sodybos ir trobesiai (S. Gutautas); 3) lietuvių miesto šeima ir jos papročiai (P. Kalnius); 4) kaimo šeima ir jos papročiai (J. Mardosa); 5) šventės kaimo kultūros struktūroje (R. Merkienė); 6) miestelių ir kaimų kapinės (V. Milius); 7) valstiečių kinkomasis transportas ir jo gamyba (J. Morkūnienė); 8) gimtųjų ir krikštynų papročiai (R. Pankštytė); 9) antropomorfinės būtybės ir papročiai (A. Rekašius); 10) audiniai (V. Savoniakaitė); 11) jaunimo bendravimo papročiai (Ž. Šaknys); 12) drabužių įsitaisymas, laikymas, priežiūra ir laidotuvių apranga (I. Šidiškienė); 13) lietuvių juostų ornamento semantinės ir puošybinės ypatybės (V. Tumėnas).

A. Čepaitienė liepos 16—31 d. rinko medžiagą Varenavo rajono Pelesos apylinkėje (Baltarusija), rugpjūčio 1—15 d. — Ignalinos, Rokiškio, Švenčionių, Utenos, Zarasų raj. Surinkta 39 aprašai, padaryta 83 piešiniai. Pelesoje rasta moterų, mokančių verpti verpstuku. Toks verpimo būdas Lietuvoje beveik išnykęs. Užrašyti duomenys leidžia spręsti apie kai kurių verpimo ir audimo įrankių tipų paplitimą bei savitumus.

S. Gutautas birželio 17—28 d. rinko medžiagą Kretingos, Plungės ir Skuodo raj. Ekspedicijoje jam talkino Vilniaus technikos universiteto architektūros specialybės studentai Ž. Dūda, S. Visockas, A. Valys, A. Jakutis, dailininkė A. Iešmantaitė bei fotografas S. Žumbys. Padaryta 9 sodybų aprašai, maždaug 100 sodybų, trobesių bei jų detalių brėžinių ir piešinių, nufotografuota apie 750 etnografinių objektų. Surinkta medžiaga gali padėti spręsti trobų kilmės klausimą, suvokti pagrindinio žemaičių gyvenamojo namo įrenginio — kamino — evoliuciją. Pastebėta konstrukcinių planinių pirties ir duobos skirtumų; domėtasi ubladžių atsiradimo ir nykimo priežastimis.

P. Kalnius rugpjūčio 1—rugsėjo 30 d. dalyvavo ekspedicijoje Anykščiuose ir Kretingoje. Rugpjūčio mėn. talkino vyr. laborantas A. Augustinas bei samdomas laborantas, rugsėjo mėn. — A. Vyšniauskaitė ir samdomas vyr. laborantas. Buvo apklausiami

gyventojai pagal anketą „Pasaulėžiūra ir šeimos dorovė“. Apklausta 300 asmenų. Iš surinktų duomenų mėginama nustatyti vertybinių nuostatų įtaką šeimos gyvenimui, santuokos stabilumui. Tikrinama hipotezė apie šeimos dorovingumo ryšį su jos socialinėmis-demografinėmis charakteristikomis bei religiniais šeimos narių įsitikinimais. Mėginama pasekti lokalius šių reiškinių savitumus.

J. Mardosa liepos 1—31 d. kartu su laborantu rinko medžiagą Lazdijų raj. Pagal anketą apklausta 100 žmonių. Tai įvairaus amžiaus, socialinės padėties, įvairiuose kaimuose gyvenantys asmenys. Buvo sudarinėjama atskirų kaimų tipų šeimų struktūra: pagal šeimos sudėtį, vaikų skaičių šeimoje ir kt. Sukaupta informacijos apie 1000 šeimų. Palyginimui apie tiek pat šeimų surinkta medžiagos ir iš Alytaus raj. Duomenys rodo bendrus įvairių šeimų struktūrinių tipų paplitimo dėsningumus, tačiau yra ir savitumų, susijusių su gyvenviečių struktūros ypatumais.

R. Merkienė liepos 1—19 d. rinko medžiagą pagal savo sudarytus klausimų lapus: „Verbų šventės ir papročiai“, „Laukų šventinimas ir kryžiaus dienos“, „Apeiginė ugnis ir duona“, „Vasaros meto šventės“, „Sekminės“, „Vėlinės — mirusiųjų šventė“. Talkino 3 laborantai. Liepos 1—5 d. Kauno, Kėdainių, Radviliškio, Šiaulių raj. taip pat dirbo R. Bliumas, R. Paukštytė, Ž. Šaknys, kurie rinko duomenis savo planiniams temoms. Laborantė K. Kiseliūtė užrašė 10 lapų informacijos. Liepos 12 d. Alytaus, Kauno ir Varenavo raj. (Baltarusija) dirbo Ž. Šaknys. Laborantė L. Stukaitė užrašė 26 lapus informacijos. Liepos 15—19 d. Anykščių, Biržų, Kupiškio, Molėtų, Utenos raj. dirbo Ž. Šaknys ir V. Savoniakaitė. Laborantė A. Kaulinskaitė užrašė 33 lapus informacijos. Laborantė R. Jančauskaitė, dirbusi pirmas dvi savaites, užrašė 51 lapą informacijos, laborantė D. Svidinskaitė, dirbusi visą laiką, — 96 lapus. R. Merkienė užrašė 150 lapų; iš viso užrašyta 366 lapai. Kovo 26—29 d. ir birželio 3—7 d. R. Merkienė vadovavo Jaunųjų etnografų mokyklos mokomajai grupei, dirbusiai Ignalinos, Švenčionių, Trakų, Varėnos raj. Atskiroms grupėms vadovavo Ž. Šaknys, R. Paukštytė, E. Lazauskaitė ir V. Petravičienė.

V. Milius liepos 16—31 d. dirbo Varenavo raj. Pelesos apylinkėje (Baltarusija), rugpjūčio 1—15 d. — Plungės raj. Platelių apylinkėje. Aprašytos Pelesos, Platelių (senosios ir naujosios, kurios įsteigtos 1989 m.), Gintališkės kapinės bei Pelesos apylinkės kaimų kapinaitės. Fiksuoti visi jų elementai: tvoros, vartai, varteliai, takai, apželdinimas, kapai, antkapiniai paminklai, priežiūra. Padaryta 12 aprašų, nupiešta 49 piešiniai (daugiausia XIX a. pab.—XX a. pirmosios pusės geležinių kaltinių kryžių), nufotografuota 178 įvairūs etnografiniai objektai: pakelės, sodybų ir kapų kryžiai, koplytėlės ir kt. Paskutiniais dešimtmečiais miestelių kapinėse statyta daugiausia įvairaus profiliavimo teraco ir akmens stelių, kurias gamino gretimų miestų paminklų dirbtuvės. Plungės raj. stelos darytos iš juodo Karelijos akmens šiaurės Žemaitijoje ypač pagausėjusiose paminklų dirbtuvėse.

J. Morkūnienė rugpjūčio 1—15 d. dirbo Anykščių, Igna-

linos; Rokiškio, Švenčionių, Utenos ir Zarasų raj. Apklausta 19 respondentų, užrašyta 118 lapų informacijos apie valstiečių kinkomojo transporto priemones ir jų gamybos organizavimą, padaryti 38 brėžiniai ir piešiniai (dailininkė M. Puzinaitė) bei 175 fotonuotraukos. Apklausiant medžio darbų meistrus bei buvusius ūkininkus, daugiausia dėmesio skirta transporto priemonių meistrų mokymosi, įrankių, svarbiausių darbo procesų (medienos paruošimo, pavažų lenkimo technologijos), produkcijos realizavimo (svarbiausių prekyviečių) klausimams patikslinti rytiniuose Lietuvos rajonuose. Nustatyta, kad didelę reikšmę račiaus ir rimoriaus amato mokytis turėjo paveldimumas, žemės stoka gausiose šeimose, palyginti geras uždarbis, amato pamėgimas. Buvo tikslinama transporto priemonių ir pakinktų terminija, jų paruošimas, įranga ir kinkymo būdai įvairiems kroviniams vežti bei įvairiomis progomis (vestuvės, krikštynos, laidotuvės) važiuoti.

R. Paukštytė liepos 1—5 d. ir rugpjūčio 1—31 d. dirbo Akmenės, Anykščių, Ignalinos, Joniškio, Klaipėdos, Kretingos, Mažeikių, Radviliškio, Šiaulių, Šilalės, Šilutės, Švenčionių, Utenos, Zarasų raj. Pagal anketas „Gimtųjų papročiai“ ir „Krikštynų papročiai“ apklaustos 82 vyresnio amžiaus moterys. Stengtasi išsiaiškinti visą gimtųjų papročių eigą. Siekta kuo daugiau sužinoti apie kaimo „bobutes“, jų vaidmenį nuo kūdikio priėmimo iki krikštynų, naudojamas racionalias ir iracionalias priemones gimdymui palengvinti. Surinkta gausi medžiaga apie kūdikių maitinimą, vystymą bei priežiūrą, kūmų parinkimo kriterijus, kūmų pareigas iki krikšto ir po jo. Užrašyta krikštynų burtų ir prietarų.

A. Rekašius birželio 3—18 d. dirbo Kupiškio, Rokiškio, Utenos, liepos 1—15 d. Joniškio, Pakruojo, Pasvalio, rugpjūčio 1—15 d. Kretingos ir Plungės raj. Medžiaga buvo renkama pagal A. Rekašiaus anketą „Antropomorfinių mitinių būtybių simboliai ir jų funkcijos“. Ekspedicijose talkino samdomi laborantai N. Marcinkevičienė, J. Stupelytė, J. Šorys. Surinkta 200 aprašų (apie 500 lapų). Iš sukauptos medžiagos matyti, kad antropomorfiniai simboliai toje pačioje apylinkėje turi po keletą gana skirtingų įprasminimų, skiriasi ir su jais atliekamos apeigos.

V. Savoniakaitė liepos 15—19 d. dirbo Anykščių, Biržų, Kupiškio, Molėtų ir Utenos raj. Padaryta 11 aprašų su scheminiais piešiniais. Liepos 19—31 d. dirbo Pelesos apylinkėse ir padarė 13 aprašų su scheminiais piešiniais. Rugpjūčio 1—15 d. Kretingos, Mažeikių ir Plungės raj. padarė 13 aprašų su scheminiais piešiniais. Rugpjūčio 19—21 ir 26—30 d. Akmenės, Klaipėdos, Kretingos, Mažeikių, Šilalės, Šilutės raj. padarė 13 aprašų. Iš viso 13-oje rajonu padaryta 50 aprašų su scheminiais piešiniais. Alsėdžių, Beržoro, Gintališkės, Tverų, Vainuto bažnyčiose nupiešta audinių raštų pavyzdžių. Užrašyta siūlų dažymo būdų, raštų bei spalvų tarmiškų pavadinimų, užfiksuoti mėgti ir naudoti pynimai. Aptikta savitų komponavimo apibūdinimų, duomenų apie atkočius, audėjų kursas, naudotą literatūrą.

Ž. Šaknys kovo 26—29, birželio 3—7, liepos 1—19 d. dirbo R. Merkienės vadovaujamosiose grupėse ir rugpjūčio 16—21 bei 26—30 d. jo paties vadovaujamosiose ekspedicijose. Apklausti 77 žinių pateikėjai iš 22 raj. Užrašyta 217 lapų etnografinės medžiagos. Talkinę laborantai padarė 35 aprašus (127 lapus): M. Išoraitė — 11 aprašų (41 l.), R. Buivydaite — 5 (15), V. Ignatavičiūtė — 6 (24), R. Butvilaitė — 12 (42), A. Kaulinskaitė — 1 (5). Archaiškiausių papročių užfiksuota rytų Lietuvoje. Rekučiuose (Švenčionių raj.) kaimo jaunimo bendrijai simboliškai vadovavo vyriausias kaimo nevedęs vyras (vyriausias bernas). Jam mirus ar sukūrus šeimą, šias pareigas perima kitas kaimo vyriausias vyras. Viena iš svarbiausių šio žmogaus pareigų buvo priimti į bendriją naujus narius, simboliškai įrašyti juos į „berną knygą“. Tirti evangelikų reformatų konfirmacijos papročiai, kaimo jaunimo bendrijų narių hierarchinės struktūros, skirtingų tautybių jaunimo santykiai.

I. Šidiškienė liepos 9—18 d. rinko medžiagą Švenčionių raj. pagal savo parengtus klausimų lapus. XX a. I—II dešimtme. gimusios moterys pažymi, kad seniau įkapių nerengė iš anksto. Mirusį aprenkia šventiniais drabužiais. To laikotarpio pateikėjos sakėsi pačios jau turinčios įkapes.

V. Tumėnas birželio 4—20 d. kartu su dailininke J. Gegelavičiūtė dirbo Ignalinos, Molėtų, Šalčininkų, Švenčionių, Varėnos raj., liepos 22—31 d. kartu su dailininkais A. Matoniu, R. Tumėnaite rinko medžiagą Alytaus, Prienų raj., rugpjūčio 8—23 d. su dailininke J. Gegelavičiūte — Klaipėdos, Kretingos, Šilutės, Tauragės raj., rugsėjo 8—13 d. — Lenkijos Respublikos Suvalkų vaivadijoje. Surinkta 78 aprašai, padaryta 100 piešinių, nufotografuota 40 nuotraukų. Medžiaga rinkta pagal paties sudarytą klausimų lapą „Juostos“. Užrašyta medžiagos apie jaunų žmonių laidojimą su vestuvininiais atributais — raitelių, persijuosusių rankšluosčiais, palyda, paliudijimų apie panuomečio gaubimą. Taip pat fiksuoti tikėjimai, sėpnai ir jų aiškinimai, liaudies medicinos duomenys.

S. Gutautas